ELENCHI SOPHISTICI

a

FAUSTO SOCINO SENENSI

in gratiam amicorum explicati, & exemplis Theologicis illustrati.

Explicatio duplex est: altera brevior, altera fusior: quam posteriorem auctor sine scripto amicis dictavit: verùm nec absolvit, nec recognovit.

RACOVIÆ,
Typis Sebastiani Sternacii,
anno Christi 1625.

ELENCHORVM SOPHISTICORVM Explicatio brevior.

FALLACIÆ *in argumentis ad aliquid evincendum extructis, ad tredecim capita ex mente Aristotelis rediguntur: quorum sex ad ipsa Verba, seu dictionem pertinent; septem verò ad rem, quæ in ipsis verbis seu dictione continetur.*

Fallaciæ in verbis.

1. Æquivocationis fallacia.

Primum caput, earum fallaciarum, quæ ad ipsa verba pertinent, Æquivocatio(*græcè* ὁμωνυμία) *vocatur. Hoc autem fallaciæ genus tum committitur*, cùm vel verbum aliquod in oratione positum, vel ipsa oratio per se plures unâ significationes habet, eò quòd una, pluresvé in ea locutiones sint, quæ non unam tantùm significationem habeant. *Exemplum de verbo aliquo sit, si quis ita argumentetur:*

Is, per quem mundus sit factus, necesse est, ut extiterit ante creationem cœli & terræ.

Per Christum mundus est factus.

Ergo Christus extitit ante creatum cœlum & terram.

Vox mundus *non modò præsentem hunc mundum, sed futurum etiam significat. In propositione in priorem sensum, in assumptione verò in posteriorem accipitur vox ista.*

Exemplum porrò in locutione aliqua huiusmodi erit:

Qui ad dexteram alicuius perpetuò ſedet, is perpetuò ibi eſt, ubi eſt ille.

Chriſtus perpetuò ad dexteram Dei ſedet.

Ergo perpetuò ibi eſt, ubi eſt Deus.

In propoſitione ſedere ad dexteram *ſumitur propriè, in aßumptione verò metaphoricè.*

II. Amphibolia. *Secunda iſtarum fallaciarum apellatur* Amphibolia, *quæ non ex varia verbi, ſeu locutionis ſignificatione*, ſed ex orationis cõſtructione ambigua proficiſcitur. *ut ſi quis ita argumentetur:*

Certum eſt, vincere diabolum verum Chriſtianum.

Sed qui alium vincit, illo validior eſt.

Ergo diabolus validior eſt vero Chriſtiano.

Prima enunciacio ſi admittenda eſt, debet habere pro ſuo nomine agente, ut Grammatici loquuntur, Verum Chriſtianum, *pro patiente verò* diabolum. *At ex concluſione apparet, ita argumentantem,* diabolum *pro agente, &* verum Chriſtianum *pro patiente nomine accipere, in enunciatione iſta, quæ ad hunc modum accepta, falſa eſt.*

III. Fallacia accentus. *Tertia ex hoc fallaciarum numero, vocatur* fallacia accentûs, *quæ tunc committitur,* cùm verbum ſeu oratio, pro diverſo accentu, quo proferri poteſt, diverſam ſignificationem habet. *ut ſi quis ita ratiocinetur:*

Qui venit, nondum adeſt.

Chriſtus venit.

Ergo nondum adeſt, id eſt, nondum illum habuimus.

Nam verbum venit, *ſi propoſitio vera eſt, priore ſyllaba brevi proferri debet, ut ſcilicet ſit præſentis temporis. Atqui verbum iſtud in aßumptione, ſi ea ſimiliter vera eße debet, proferenda eſt priore ſyllaba longa, ut ſit temporis præteriti.* Orationis diverſus accent9 eſt ut cùm, *verbi gratiâ,* quod interrogando profertur, accipitur ac ſi affirmando prolatum fuiſset, vel contrà. *Exemplum eſto, in illis diſcipulorum Iohannis Baptiſtæ, ad Chriſtum, nomine ipſius Iohannis verbis,* Tu is es, qui venturus eſt; *quæ ita accepta, ut vulgò ſit, quaſi per interrogationem fuerint prolata, indicare videntur, ipſum Iohannem nondum certò ſciviße, an Ieſus eßet Chriſtus. Sed ſi per affirmationem prolata eße cenſeantur, contrarium planè ex ipſis colligitur.* Poteſt etiam Ironica loquutio pro ſeria accepta, vel contrà ad hanc fallaciã pertinere. Matth. 11. 3.

Quarta fallaciarum hujus generis nomen habet Figuræ dictionis, in quam tunc inciditur, cùm propter ſimilem loquendi modum, ſenſus, qui quibusdam verbis ſubeſt, quibusdam aliis, quibus non ſubeſt, aliqua ratione accommodatur. *ut ſi quis ita concludat:* IV. Fallacia figuræ dictionis.

Quicunq; rem aliquam facit, ejus rei eſt auctor.

Ergo qui jacturam facit, ejus jacturæ eſt auctor.

Hîc enim huic locutioni, Facere jacturam, *tribuitur activa ſignificatio, qualis eſt, verbi gratiâ, locutionis* facere injuriam, *cùm tamen locutio iſta*

passivam tantùm significationem habeat. Est etiam huic fallaciæ locus, quando propter terminationis similitudinem, vel masculinum nomen pro fœminino, aut contrà; vel verbum deponens pro passivo, id est, significatione passiva accipitur; vel etiam quod quantitatis, seu substantiæ est, qualitatis esse creditur, aut contrà: ac breviter, quando ab uno prædicamento ad aliquid fit transitus. *ut exempli gratiâ, si quis ad hunc modum ratiocinetur:*

Quem populum Moses ex Ægypto eduxit, eundē Iosue in terram Chanaan introduxit.

Sed Moses eduxit populum lege Dei adhuc carentem.

Ergò Iosue introduxit populum lege Dei adhuc carentem.

Hic enim à prædicamento substantiæ transit argumentum ad prædicamentum qualitatis, & vox, quem, *in propositione posita, ita accipitur, ac si dictum fuisset* qualem.

V. Fallacia compositionis.

Quinta fallacia appellatur Compositionis, cùm *scilicet* ea in oratione interpretanda componuntur, quæ dividenda sunt. *Quod faciunt fortasse illi, qui verba Christi ad latronem,* Dico tibi hodie mecum eris in Paradiso, *ita interpretantur, ut Christum faciant dicentem, latronem illum eo die futurum cum ipso in Paradiso. Componunt enim vocem* Hodie *cum vocibus* Mecum eris, *quæ videtur debere ab illis dividi, & conjungi cum vocibus* dico tibi.

Luc: 23. 43.

Sexta fallacia dicitur Diviſionis; Hîc *enim* contrà ea dividuntur, quæ componenda ſunt: *ut Matthias Glirius (joconè an ſeriò) fecit, cùm alicubi ſua manu ſcripſit, probari ex ipſius Iohannis Apoſtoli verbis diſertis. Ieſum non eſſe Chriſtum, 1 Epiſt: cap: 2. 22. ubi ſcilicet diſertè ſcriptum eſt, Ieſus non eſt Chriſtus. ſic enim ibi legitur:* Quis eſt mendax, niſi is qui negat, quoniam Ieſus non eſt Chriſtus. *Itaq; homo impius, tanta in re fortaſſe ludens, dividebat à præcedentibus verbis quibuscum omnino conjungi debent verba illa,* quoniam Ieſus non eſt Chriſtus. VI. Fallacia diviſionis.

Committi autem poteſt & hæc & ſuperior fallacia ibi etiam, ubi ſenſui diviſo & compoſito (*ut loquntur*) eſt locus; *ut ſi quis dicat:* ſedens ambulare poteſt. *Hæc enim enunciatio, ſi ita accipiatur, ut quis dum ſedet, ſeu ſedendo, poſſit ambulare, & ſic vox,* ſedens, *componatur cum verbo* ambulare, *falſa omnino erit. Sin verò ita, ut intelligatur, eum qui ſedet, poſſe ambulare, non tamen dum ſedet; ſed nimirum poſſe eum deſinere ſedere, et ambulare: & ſic vox* ſedens *dividatur à verbo* ambulare, *vera ſine dubio erit enunciatio iſta.* Fallaciæ in rebus.

Iam verò fallaciarum, quæ in re ipſâ, & extra dictionem conſiſtunt, prima eſto illa, quæ Accidentis *vocatur.* Ea *autem* committitur, cùm illud, quod reſpectu ejus, de quo agitur, ex accidente eſt, ſumitur ac ſi eò omnino pertineret. *Vt ſi quis ex eo, quòd Chriſtus cum Adamo confertur in eo, quòd quemadmodum per Adami inobedienti-* I. Fallacia accidentis.

am perditio hominibus contigit, sic per Christi obedientiam salus; velit concludere, prout Franc: Puccius facit, Universum genus humanum, non minus per Christum in statu salutis reipsa esse, ac per Adamum reipsa in statu perditionis fuit. Nam, quòd omnes ac singuli homines, ex Adamo propagantur, & ita ad universum humanum genus perditio ab ipsius inobedientia profecta pertinet, respectu ejus, de quo agitur, ex accidente est. Collatio enim ista eò respicit tantùm: quòd sicut ii, qui ex Adamo sunt propagati, pereunt, si videlicet, quatenus ab eo propagati sunt, considerentur: sic ii, qui ex Christo sunt prognati, eo ipso, quòd ab ipso sunt propagati, servantur.

II. Fallacia consequentis. *Secunda hujus generis fallacia est ea, quæ vocatur* consequentis, cùm scilicet, ubi effectus aliquis ex pluribus caussis proficisci potest, tanquam si ex una quâdam tantùm posset proficisci, vel ex ipso effectu, una illa caussa necessariò colligitur; vel ex eo, quod ista caussa non est, nec fuit, effectus ipse omnino negatur. Eadẽ est ratio, cùm aliquid habet sibi necessariò adjunctum aliud quippiam, & inde colligitur, vicissim istud aliud, sine eo esse non posse. *Exemplum caussæ & effectûs sit: Si quis ex eo, quòd afflictiones Christianorum caussa sunt, ut Christiana religio confirmetur, concludat, ubicunque sit aliqua confirmatio Christianæ religionis, ibi necessariò esse Christianorum afflictiones; cùm tamen ejusmodi confirmatio aliunde etiam proficisci posit, ut pote ex miraculis, & vitæ Christianorum puritate, atq; innocentia.*

innocentia. Nam non sanguis tantùm, sed spiritus quoq; & aqua (ut est apud Iohannem) testimonium Christianæ dant veritati. Exemplum porrò alicujus necessariò adjuncti sit fides, quam necesse est adjunctam esse invocationi, ex quo non nemo colligebat: Quemadmodum jussi sumus, ac prorsus necessarium est, ut Christo confidamus, sic & juberi nos & prorsus necessarium esse, ut Christum invocemus; quod perperam conclusum est: cùm Deus ipse adsit, cui similiter, imò præcipuè confidimus, ac confidere debemus; & consequenter, ad quem perpetuò preces nostras dirigere possumus. Ex fide igitur nostra in Christum, non quidem necessitas; sed possibilitas illum invocandi, necessariò colligitur; atque idcircò, qui potestatem istam vel negant vel non agnoscunt, ii similiter, Christo confidendum esse vel negant, vel non agnoscunt. 1 Ioh: 5. 6, 8.

Tertia fallacia est, quæ dicitur, A secundum quid, ad simpliciter cùm *videlicet* id, quod secundum quid dictum est, ita accipitur, ac si simpliciter & absolutè dictum esset. *Vt si quis ex eo, quòd Christus affirmaverit, principem hujus mundi, id est, Satanam foras ejectum iri, colligat, Satanam jam planè à Christi fidelibus procul abesse, neq; eos tentare, ut solebat, nec variis modis, ut antea, illis negotium facessere. ut nihil dicam, quòd verba ista Christi, simpliciter accepta, significare omnino videntur, Satanam in mundo jam nullum locum habere. Atqui verba ista Christi, non simpliciter sunt accipienda, nec intelligendum est aliud,* III. Fall: a secundũ quid ad simpliciter. Ioh: 12, 31.

 quam

quam Satanæ imperium admodum debilitari debuiſſe, ac minui, adeò ut non planè, ut antea, humanum genus, præcipuè verò ii, qui Dei populus vocarentur, ei ſubjecti eſſent futuri.

IV. Ignoratio Elenchi.

Quarta extra dictionem fallacia, nominatur Ignoratio Elenchi, *nomine alioqui omnibus fallaciis, tam in dictione, quàm extra dictionem, communi. Iam hæc, quæ peculariter hoc nomine appellatur, tunc* committitur, cum is qui argumentatur vel non de eodem, vel non ſecundùm eandem rationem, vel non ſecundùm idem tempus, vel ſimili aliqua alia diverſitate, ab eo, de quo agitur, argumentum ſibi format. Non de eodem, *ut ſi quis, cùm de Invocatione Chriſti agitur, afferat aliquid, ad ejus adorationem pertinens, non animadvertens differentiam, quæ inter utramque eſt: in quem paralogiſmum & Franc: Davidis, & alii non pauci inciderunt.* Non ſecundùm eandem rationem, *ut quia Paulus 1 Cor: 13. dicit, Charitatem eſſe majorem fide, inde quis colligat, charitatem in homine juſtificando fidem excellere, ut Pontificii faciunt, non animadvertentes, ibi Paulum agere de majoritate reſpectu durationis, & cujusdam rei ipſius perfectionis, non autem virium ac virtutis, quod attinet ad hominem coram Deo juſtum conſtituendum.* Non ſecundùm idem tempus, *ut cum ex eo, quod Hierem:10. legitur, Deos qui non fecerint cœlum & terram, exterminandos eſſe; concludunt adverſarii, Chriſtum creaſſe cœlum & terram, ſi Deus ſit agnoſcendus.* v: 11.

scendus. Non enim animadverterunt Hieremiæ tempore, cùm nondum Christus natus, & exaltatus esset, potuisse istud axioma meritò proponi: nunc autem nato & exaltato Christo, illi non esse locum, si modò Dei nomine, in illo loco is intelligatur, qui divino in homines imperio, ac potestate præditus existimetur, qualem fatemur nos, atq; adeò contendimus, revera esse Christum, id est, hominem illum Iesum Nazarenum, qui dicitur Christus.

Quinta hujus generis fallacia, dicitur Principij petitio, quod aliud nihil est, quàm pro concesso id ipsum argumentando sumere, quod reipsa controvertitur; vel aliquid cum eo adeò apertè conjunctum, ut statim constet, hoc sine illo esse non posse. *Vt si quis volens probare, Christum esse illum unum Deum, pro concesso sumat, illum sine principio esse. Evidentissimè ac turpissimè in hanc fallaciam incidit Vujekus, cùm volens probare, hoc nomen* Verbum, *non ob hoc solum Christo à Iohanne, in sui Evangelii initio tributum fuisse, quòd nobis Dei voluntatem patefecerit, seu quòd per ipsum Deus nobiscum loquutus fuerit; ait, hæc convenire illi tantùm secundùm humanitatem, non autem secundùm divinitatem: Propositum autem Iohannis fuisse, eo in loco ejus divinitatem describere. Quandoquidem hoc ipsum illud erat, quod reverà coutrovertebatur, & ad quod probandum attulerat ipse post Bellarminum, appellationem istam Verbi, ibi à Iohanne Christo tributam.*

V. Petitio principii.

Sexta,

VI. Fallacia a non caussa ut caussa.

Sexta, in re ipsa fallacia, vocatur, Non causa ut causa, *quæ ex mente Aristotelis, non ea est, quã appellatio ista alioquin significare potest, quam à plerisq; vulgò esse creditur, ubicunq; videlicet aliquid existimatur esse alicujus rei causa, cùm tamen non sit. Fallacia enim ista, eâ continetur (ex mente quidem Aristotelis) quæ Accidentis fallacia dicitur. Sed* Non caussæ ut caussæ fallaciam tunc committi *Aristoteles tradit,* cùm volentes probare, enũciationem aliquam esse falsam, absurdum aliquod, tanquam ex ea proficiscens, colligimus, cùm tamen id, non quidem ex enunciatione illa, sed ex alia quapiam, ad ratiociationem concludendam, ascita, omnino proficiscatur. *Egregium hujus fallaciæ exemplum, si rectè memini, affert Fonseca in sua Dialecticâ, quod hujusmodi est, Volens quis probare, falsam esse hanc enuntiationem, Si tempus non est, dies non est, ita ratiocinando ex ea absurdum colligit: Si tempus non est, dies non est; si dies non est, nox est. Si nox est, tempus est. Ergo si tempus non est, tempus est. quod non modò absurdum, sed seipsum destruens enunciatum est. Fallacia est in eo, quòd tantæ absurditatis, non quidem prima illa enunciatio, si tempus non est, dies non est: sed secunda: si dies non est, nox est, causa sit agnoscenda; & propterea, ut revera est, falsa censenda. Non enim ex eo, quod dies non est, sequitur esse noctem, absolutè loquendo; cùm possit fieri, ut nec nox sit nec dies, ut quidem erat, antequam mundus crearetur.*

Septima

Septima & ultima hujus generis fallacia, appellatur, Duæ pluresvé interrgationes, tanquã una. cùm ſcilicet quis propoſitionem aliquam ſuæ argumentationis multiplicem, ei, cum quo diſputat, tanquam unicam & ſimplicem obtrudit, quæ videlicet tota videri poſsit vera, cùm tamen pars ejus ſit falſa. *Vt ſi quis dicat, Chriſtum eſſe Servatorem, ac primum noſtræ ſalutis cauſſam, hincq́ concludat, eum eſſe illum unum Deum; quam propoſitionem, diſputator incautus, cùm veritatem manifeſtam retineat, quatenus nimirum Chriſtum ſervatorem facit, credens unicam & ſimplicem eſſe propoſitionem, negare non audebat, cùm tamẽ duplicem enunciationem contineat, quarum una, Chriſtum videlicet eſſe ſervatorem, concedenda quidem eſt; verùm altera, nempe, eſſe ſalutis noſtræ primam cauſſam, prorſus neganda.* VII. Falllacia plurium interrogationum.

Finis explicationis brevioris Elenchorum *Sophiſticorum.*

ELENCHORVM SOPHISTICORVM Explicatio fuſior.

CUM *quatuor ſint genera ſyllogiſmorum: Sunt enim alii* Demonſtrativi, *alii* probabiliter concludentes, *alii verò* Tentativi, *& alii deniq́* contentioſi *ſive* Sophiſtici; *& Ariſtoteles de prioribus tribus generibus ſuprà egerit; in hac poſtrema hujus libelli, quod organum appellatur, parte, agit de reliquis, hoc eſt de Sophiſticis ſeu contentioſis, ut*

ſis, ut nos illos agnoſcere poſſimus, & proinde etiam vitare; &, ſi adverſùm nos formati fuerint, eos diſſolvere. In priore libro hujus tractationis, quinám ſint tales ſyllogiſmi, & unde proficiſcuntur, docet; in poſteriore verò quomodo ſint ſolvendi demonſtrat. Quod ſi quis quærat, quemadmodum à multis quæritur, an Sophiſtici iſti ſyllogiſmi in materia peccent, an in forma? Reſpondendum eſt, poſſe eos vel in materia vel in forma peccare; ſed tamen, quia in ſuperioribus ſuis libris Ariſtoteles ſatis docuit, quænám ſit legitima forma ſyllogiſmorum; ex qua doctrina intelligi poteſt, quinám Syllogiſmi bene formati ſint, quiq; minus; veriſimilius eſt, Ariſtotelem potiſſimùm ob hanc cauſsam hunc extremum laborem ſuſcepiſſe, ut, ſi Syllogiſmi alioqui adverſùm nos rectè formati fuerint, ſed in materia peccent, quod peccatum facilè à viro perſpicace animadverti poſſit, & origo ejus cognoſci, *ad cognitionem hanc pervenire & nos poſſimus. Sed hac de re, cùm de eorum ſolutionibus agemus, accuratius aliquid explicare poterimus: Hæc pauca hoc loco diximus, ne intactam hanc rem relinqueremus, quæ à non paucis in hoc ipſo initio attingitur.*

Iam verò Sophiſticas captiones, quæ in his Syllogiſmis ſunt, vel ex verbis aliquibus, unde propoſitiones hauriuntur, proficiſci conſtat; vel ex re aliqua.

Captiones, quæ ex verbis ducuntur, numerantur ab Ariſtotele ſex. Nam vel ex Homonymia *ſeu Æquivocatione, vel ex Amphibolia, vel ex Compoſitione,*

ſione, vel ex Diviſione, vel ex Accentu, vel denique ex Figura dictionis unius pluriumvè verborum, ortum habent. Quæ verò ex Re ipſa ducuntur, ſeptem ab eodem Ariſtotele numerantur. Nam vel ex Accidente, vel ex dicto Simpliciter aut non Simpliciter, ſed ſecundùm quid; vel ex ignoratione Elenchi, hoc eſt modi convincendi; vel ex conſequente; vel ex petitione ejus quod in principio eſt; vel ex non Cauſſa ut cauſſa; vel deniq; ex duabus pluribusvè interrogationibus tanquam una ſit, originem trahunt. De quib. ſingulis quid propriè ſint, & cur ita hi fontes Fallaciarum ſeu Captionum nuncupentur, diligenter poſtea explicabimus, idq́; eo ordine quo à nobis ſunt expoſitæ. Quod attinet ad ſex captiones quæ in verbis, ſeu, ut Ariſtoteles ait, in dictione conſiſtunt, ait idem Ariſtoteles eas plures eſſe non poſſe, quod & Inductione & Syllogiſmo probari poſſe ait: non idem affirmare videtur de reliquis ſeptem, quæ in Re, ſeu, ut ipſe ait, extra dictionem ſunt. Hujus differentiæ quænám ſit cauſſa, cùm de illis ſeptem agere incipiemus, dici à nobis aliquid poterit, nunc de ſex prioribus facilè Ariſtoteli credimus. Nam certè ſi quis diligenter inquirat, nullam, arbitror, inveniet Fallaciam in dictione, quæ ad unam ex illis ſex captionibus non referatur.

Vt igitur ordine de illis agamus, primùm occurrit nobis Homonymia ſive Æquivocatio, quæ quid propriè ſit, & quatenus porrigatur, vix à quoquam hactenus rectè traditum eſt. Nos ita cenſemus, de fallacia iſta ita ſtatui poſſe, quòd ſcilicet Homony-

mia

mia sive æquivocatio sit vel oriatur ex diversa significatione,vel unius *vel* plurium *verborum, sine ulla constructionis diversitate. Vnius autem verbi, vel propriè semper accepti; vel modò propriè, modò figuratè; aut modò hâc,modò illâ figurâ; quam eandem prorsus divisionem recipit plurium verborum diversa ejusmodi significatio.*

Iam proprii sive propriè accepti apellatione Analogatum etiam intelligo, cùm scilicet quid eo nomine perpetuò apellatur, aut iis verbis significatur, quod,quævé, prius & excellentiore quadam ratione alii cuipiam rei conveniunt. Porrò figuratè dictum non modò illud est,quod per figuram aliquam qualis est Metaphora,Metonymia, & complures aliæ similes, effertur: sed etiam quod ex usu alterius cujuspiam linguæ ita dicitur.

Est autem in hoc uno genere fallaciarum,quod Homonymiæ dicitur,diligenter laborandum, multò magis quàm in ullo alio; quandoquidem ex hoc uno genere ducuntur omnes ferè majores, qui in religione potissimum vigent, errores. Nam,*exempli caussâ, error ille maximus qui inter Pontificios viget, ut credant,Panem in cœna domini esse ipsum verum & naturale Christi corpus, non aliunde quàm ex isto fonte manat. Illorum etiam error (sunt autem ii maxima pars Christianorum) qui credunt Iesum Christum esse ipsum illũ Deum,qui cœlum & terram condidit,non aliunde ortum habet: Et prior quidem error ex alia significatione eorum verborum,* Hoc est corpus meum; *posterior verò ex diversa significatione*

fication e tum nominis Dei, tum verbi creandi, tum aliorum multorum ductus est. Aliis exemplis afferendis supersedemus. Poterit enim unusquisque ea per se animadvertere, postquam aliquid amplius de hoc fallaciarum genere tradiderimus, præsertim quòd facilè nobis occurret, ut istis exemplis utendum sit ad rem totam faciliùs explicandam. Cæterùm ex his quæ antea tradidimus, de natura hujus fallaciæ & unde ea proficiscatur, facilè intelligi potest, quàm illi erraverint, qui tamen multi sunt, iiq; viri alioqui eruditissimi, cùm multas Metaphoricas locutiones ad Æquivocationem pertinere non agnoverunt, sed eas ad Amphiboliam retulerunt. qualis locutio est, & qua ipsi potissimùm hic utuntur, Arare litus, *quod propriè acceptum terram aratro scindere significat, Metaphoricè verò inutilem aliquam operam sumere. Certissimum est enim omnem Metaphoram, seu Metaphoricum loquendi modum ad Æquivocationem pertinere, non autem ad Amphiboliam. Cujus rei ratio est, quòd, ut ex exemplis Aristotelis, tam Æquivocationis quàm Amphiboliæ intelligi potest, quemadmodum in Æquivocatione nunquam est diversa sermonis constructio, sic in Amphibolia semper est.*

Antequam verò ad exempla istius fallaciæ exponenda descendamus; animadvertendum est, cùm syllogismus tribus terminis, quos vocant, constet, majore scilicet, & minore extremo, ac medio; posse in uno quoq; ex istis terminis Æquivocationem cō-mitti, id quod postmodum exemplo aliquo illustrabimus.

ximus. Nunc necessarium videtur propter Aristotelis auctoritatem, quem ducem, tanquam hujus tractationis primum inventorem, meritò sequimur, ut exempla, quæ ipse attulit hujus fallaciæ, breviter explicemus. Primùm igitur affert hoc exemplum: Si quis probare vellet, eos qui aliquid sciant, illud idem addiscere, posset sic argumentari sumpta occasione ex verbo græco μανθάνειν, quod & addiscere, & intelligere significat. Nam certè is, qui aliquid scit, & illud recitat, dum id recitat, id ipsum etiam intelligit. id est græcè μανθάνειν, quod, ut diximus, discere etiam significat; unde concluditur istum id addiscere, quod scit. Alterum exemplum est: Si quis velit probare mala esse bona, & ita argumentaretur: Quæ opus est fieri, ea bona sunt, Sed mala opus est fieri, Ergo mala bona sunt. Est enim æquivocatio in verbo opus est, vel potiùs τὰ Δέοντα, quo Aristoteles utitur. Quemadmodum enim opus est tam significat expedire, convenire, quàm necesse esse. Sic etiam τὰ Δέοντα, græcè significat, tam ea, quæ sunt necessaria, quàm quæ expediunt. Posset quis istud exemplum Aristotelis accommodare ad Christi verba, quæ Luc. 17. in ipso initio dixit: Necessarium esse, ut scandala veniant. Si quis illud necessarium ita acciperet, ac si Dei voluntas talis esset; sed aptiùs multò est exemplum Pau-
v. 19. li verborum 1 Cor. 11. cum ait: Oportere hæreses esse. Nam sine dubio verbum oportere ambiguam habet significationem, non minùs quàm verbum opus

opus est, sive τὰ Δέοντα, de quibus jam diximus. Tertium exemplum affert Aristoteles, quod est valde quodamodo à reliquis duobus dissimile. Concurrit enim cum fallacia Compositionis, ut postea videbimus. Vt si quis dicat, eundem posse & sedere & stare, & ægrotare & sanum esse. Nam si intelligatur eodem tempore, ut similiter verba accipi possunt, erit vera. Nam is, qui surrexit, sedebat, & qui sanus factus est, antea ægrotabat, vel pro eo, qui etiam nunc sedet & ægrotat, hinc æquivocatio ortum ducit. Hæc sunt Aristotelis exempla.

Nos autem ex sacris litteris aliqua formabimus, & primùm unum, in quo id apparebit verum esse, quod diximus: Æquivocationem in syllogismo, in unoquoq; separatim ex tribus illis terminis, committi posse. Exemplum sit in nomine Fidei. quod nomen multiplicem omnino habet in sacrisliterissignificationem. Nos de duobus tantùm ipsius significationibus, ad id ostendendum, quod diximus, dicemus. Nam & fiduciam illam significat, quam in Deo per Christum ponimus; ut quando legimus in initio capitis 5. Rom. Fide igitur justificati, &c. Quandoquidem ea fides, quâ justificati sumus, aliud nihil est, quàm fiducia ista, quam vides simpliciter & absolutè apellari fidem. Et cognitionem etiam significat, quam quis habet, rerum à Deo vetitarum, aut contrà præceptarum in Evangelio. Legimus enim in eadem Epistola ad Rom. 14. verba illa v. 22. Tu fidem habes, apud te habeto coram Deo. Vbi ex præcedentibus patet, fidei simplici & absoluto nomine

mine significari cognitionem istam; quod cùm multi non animadverterunt, ex verbis ejusdem Pauli in fine capitis, quæ sunt, Quicquid non est ex fide, peccatum est, *concluserunt, Quicquid agit homo fide in Christum non præditus, id esse peccatum. Et sic æquivocatione vocis decepti, id statuerunt, quod omnino falsum est. De quo non est hîc disserendi locus, satis est ostendiße illos fallaciam istam omnino in ratiocinatione hac sua commisisse. Nunc explicemus quomodo, ob istas duas vocabuli Fidei significationes, syllogisando fallacia committi possit in tribus syllogismi terminis: quæ fallacia ut magis appareat, argumentabimur ex Pauli verbis adversùm ipsummet Paulum, & primùm exemplum dabimus, cùm medius terminus æquivocè accipitur. Exemplum tale erit: Quicunque fidem habet, secundùm charitatem ambulat: Verùm quicunque novit nullum cibum per seipsum pollutum esse, fidem habet. Ergò quicunque novit nullum cibum per seipsum pollutum esse, secundùm charitatem ambulat. Syllogismus est in prima figura, in modo* Barbara, *& ita compositus, ut ad formam, & perfectissimam conclusionem nihil desiderari queat. Vnde videtur Paulum male locutum fuisse cum v. 15. ait:* Si propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundùm charitatem ambulas, *cùm de hujusmodi homine inferiùs postea, ut vidimus, v. 22. illum fidem habere dixerit. Fidem habere in prædicto syllogismo habet locum, ut apparet, Medii termini, qui, si propositio utraque concedenda sit, necesse est, ut in una uno sensu, in*

ſu, in altera altero ex illis duobus, quos jam diximus, accipiatur. In majore videlicet pro fiducia in Deum per Chriſtum, in minore pro cognitione. Exemplum æquivocationis in majore extremo hoc ſit: Quemcunq; Deus aſſumſit, is fidem habet, Verùm aliquem diſtinguentem inter cibum & cibum, ac diem & diem, Deus aſſumſit. Ergo quidam diſtinguens inter cibum & cibum, ac diem & diem, fidem habet. Hoc argumentum, quod ſimiliter eſt in prima figura & in modo Darii, concluditur adverſus Paulum, qui tacitè prædicto loco nos docet, hominem inter cibum & cibum, ac diem & diem diſtinguentem non habere fidem. Nam fidei nomine, ut diximus, intelligit cognitionem illam, de qua ſi major hujus ſyllogiſmi accipi deberet, ea eſſet falſa. Vt autem accipiatur neceſſe eſt, ſi aliquid adverſus Paulum hac ratiocinatione concludi debet. Fallacia igitur eſt in majore iſto extremo, quod in propoſitione pro fiducia illa in Deum per Chriſtum accipitur, in concluſione verò pro cognitione illa. Reliquum eſt ut ſyllogiſmum nectamus, adverſus eundem Paulum, Sophiſticum ex æquivocatione minoris extremi. Syllogiſmus talis erit: Nemo charitate præditus ſcandalum ſuâ culpâ cuiquam præbet. Verùm quicunq; fidem habet, is charitate præditus eſt. Ergo nemo fidem habens cuiquam culpâ ſuâ ſcandalum præbet. Vbi vides concludi adverſus Pauli ſententiam, qui non obſcurè in prædicto loco indicat, eum, qui fidem habeat, poſſe alteri culpâ ſuâ ſcandalum præbere. Atqui Paulus, ut dictum eſt, fidei nomi-

ne eo in loco cognitionem eam intelligit, in hoc verò syllogismo extremum minus, quod est, fidem habet, si vera assumptio esse debet, necesse est, ut intelligatur de fiducia in Deum per Christum. Et sic, si syllogismus iste aliquid adversus Paulum concludit, necesse est, ut minus istud extremum alia significatione accipiatur in aßumptione, & alia in conclusione. Iam hoc tertium argumentum omnino rectè formatum est, est enim in prima figura in modo Celarent. Essent autem nobis hic exempla danda uniuscujusque membri æquivocationis, prout à nobis antea fuerunt exposita. Sed quia ad perfectam hujus rei intelligentiam, & exemplorum istorum exactam cognitionem, necesse quodammodo est, propter magnam similitudinem & convenientiam, quam inter se hæ duæ fallaciæ habent, de Amphibolia prius explicare: Ideo cum Aristotele, postquam de Amphibolia dixerimus, & ejus naturam explicaverimus, utriusque fallaciæ genera tradere conabimur, aliquid repetentes, si opus fuerit, eorum, quæ antea dicta sunt, & exemplis, quoad licuerit, ex ipsis sacris literis petitis rem totam illustrantes. Prius igitur, quid Amphiboliam esse statuamus, breviter exponamus.

Amphibolia oritur ex diversa quadam constructione eorundem verborum, sine ulla ipsorum inter se conjunctionis aut divisionis varietate, nec mutata alioqui ipsorum verborum per se significatione, quamvis ipsius orationis significatio mutetur. Potest autem fortassis omnis ejusmodi diversa con-

structio, ad hoc unum caput referri, quòd aliquod verbum modò agentis, modò patientis, ut Grammatici loquuntur, locum habet. Nam & ex ipsis nominibus, quæ cum verbo substantivo construuntur, id, quod subjecti locum habet, idem etiam patientis quodammodo locum habere, quod verò prædicati, agentis, omnino videri potest. Diximus autem fortassis *ad hoc unum caput posse variam constructionem, quæ Amphiboliam facit, referri, propterea, quòd ex sententia præstantissimorum virorum omnis sermonis ambiguitas, quæ ex varietate casuum, ut Grammatici loquuntur, ortum ducit, ad Amphiboliam referri debere videtur. Atqui non omnis casuum variatio videtur efficere, ut nomē aliquod modò agentis, modò patientis, locum habeat. Veruntamen posito nunc pro constante, quod id verum sit, quod diximus de agente & patiente, vel certè aliud nil inde excipi possit, quod ad casuum varietatem non pertineat, de Amphiboliæ natura ad hunc modum omnino statuendum esse videtur, eam videlicet locum habere non posse in ea orationis, ut Grammatici loquuntur, parte, quod peculariter verbum vocatur, nec etiam in nominibus adjectivis, sive inde eam oriri non posse, neque ex ulla alia orationis parte, præterquam ex Nominibus Substantivis, ex Pronominibus, & ex Participiis. Nam neque in verbis sic peculariter apud Grammaticos nuncupatis, neque in adjectivis nominibus, videtur locum habere posse varietas illa modò agentis modò patientis, & quamvis in adjectivis nominibus casuum varietas locum*

habeat, ex ea tamen non videtur ambiguitas ulla oriri poſſe, quæ ad hanc fallaciam pertineat; qua de re poſtea diligentius aliquid explicabimus. Iam in reliquis quatuor orationis partibus, Præpoſitione, Adverbio, Conjunctione, & Interjectione, cùm in illis nec agentis nec patientis, nec diverſorum caſuum, cùm indeclinabiles ſint, varietas locum habere poſſit, ſtatuendum planè videtur inde nullam amphiboliam exoriri poſſe. In hoc igitur præter alia, quæ in utriusque natura explicanda à nobis dicta ſunt, differt amphibolia ab æquivocatione, quòd Æquivocatio ex omnibus octo orationis partibus, ſi illarum per ſe natura conſideretur, proficiſci poteſt, ſive, ut proficiſcatur, nihil naturaliter & neceſſariò impedit, ſed fortaſſe ex accidente, quia ſcilicet, exempli gratia, fortè contingat, ut nulla interjectio niſi ſenſum unum habere inveniatur, ſive uno tantum ſenſu ſemper uſurpetur, Amphibolia verò tantùm ex iis orationis partibus, quas modo diximus, Participio videlicet, Pronomine, & Nomine, hocq́ Subſtantivo tantùm, non etiam adjectivo, ut proficiſcatur, neceſſe eſt.

Nunc antequam ulteriùs progrediamur, explicanda ſunt nobis exempla hujus generis Fallaciæ Ariſtotelis, quam unà cum ipſo Amphiboliam vocamus. Hîc verò monere volumus, ne poſthac quiſquam miretur, aut in his, quæ antea a nobis dicta ſunt, errare poſſit, Quòd, quando ipſam Æquivocationem vel Amphiboliam, vel aliquid tale, unde fallacia nectitur, Fallaciam appellamus, impropriè, brevitatis

cauſa,

causa, loquimur, ut Exempli causa, Amphiboliam fallaciam vocamus, pro eo quòd propriè loquendo dicere deberemus, id esse Fallaciam quòd ex Amphibolia oritur, & Sophistis fallendi materiam præbet: breviter simplici nomine loci, unde fallacia ducitur, ut Amphiboliæ, utimur, pro eo, quod Aristoteles appellat παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν. Sed jam ad Aristotelis exempla accedamus. Primum exemplum est: Velle me hostes capere, Hæc enim oratio ambigua est propterea, quia non constat, utrùm nomen patientis agentisve locum obtineat, Me, vel Hostes: Potest siquidem tam esse sensus, quòd velim, ut hostes me capiant, quàm ut ego illos. Alterum exemplum est: Quod quis novit, hoc novit, Quo exemplo allato verba hæc Aristoteles subjungit: Nam & eum, qui novit, & id quod noscitur, tanquam noticiam habens, hac oratione significare licet, hoc est, illud hoc novit, tam potest significare, quod cognitum ab aliquo cognoscendi vim habeat, quàm quod ab aliquo cognitum, ab ipso sit cognitum. Tota verò ambiguitas est in pronomine, hoc; Quod vel activè vel passivè, sive, vel cum significatione agentis, vel cum significatione patientis accipi potest, id quod apud Grammaticos hoc pacto internoscitur, si vel nominativi vel accusativi sit casus. Nam si nominativi, tum agentis, sin accusativi, tum patientis locum habebit; alioqui eadem prorsus est vox. Ex quo constare potest, quàm falsum sit, quod aliqui affirmant, si id, prout ipsorum verba sonant, accipi debet, nimirum, Amphiboliam nunquam ex

voce una oriri. Tertium Aristotelis exemplum, est planè huic secundo simile, nisi quòd Aristoteles eo allato, exponit etiam Fallaciam ex eo argumentantium. Quod quis videt hoc videt: Videt autem columnam, Igitur columna videt. *Vbi non videtur nobis esse opus quidquam ad Aristotelis verba addere, præter ea, quæ in superiori exemplo explicando dicta sunt.*

Quartum exemplum apud Aristotelem est ejusmodi, ut fortasse non ita bene in Latina lingua fallacia appareat, ut in Græca. Exempli verba hæc sunt: Quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse, Dicis autem lapis esse, Tu igitur dicis lapis esse. *Sic planè Aristotelis verba sonant, & in lingua Græca, nihil dubito, quin elegantissima sit ambiguitas. Verùm in Latina omnino videtur, si ambiguitas esse debet, nomen lapidis in priore membro, non nominativi, ut est apud Aristotelem, sed accusativi casus esse debere. Vt exemplum tale sit:* Quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse, *id est, hoc te esse profiteris.* At lapidē esse dicis, Igitur lapidē te esse profiteris. *Vbi etiam esse necesse est, ut in posteriore quoque membro non modò* lapis, *sed etiam* lapidem *dici possit. Ambiguitas porrò in hoc exemplo est, quòd verba illa,* Quod tu dicis esse, *dupliciter accipi possunt, vel ut significent, Quod tu dicis te esse; vel ut significent, Quod tu dicis quòd sit; Et sic vox tu, modò non tantùm agentis, sed etiam patientis locum tenet; modò verò simpliciter agentis. Nam si ita accipi debent verba illa, ac si dictum esset,* Quod

dicis

dicis te esse, tunc illud tu, non modò te significat, quatenus dicis; sed etiam quatenus aliquid te esse dicis: quanquam fortasse in Græca lingua, hoc etiam sensu retento, potest pronomen Tu, ita accipi, ut patientis tantùm locum habeat: quòd si ita exempli verba intelligenda sunt, ut dicas, quòd aliquid sit, tunc sine dubio, pronomen Tu, patientis tantùm locum habet.

Quintum adhuc exemplum ex Aristotele habemus, hoc videlicet, quod græcâ linguâ videtur esse omninò exprimendum, si ejus vis planè intelligi debeat. Verba hæc sunt, eaq; duo tantùm: Σιγῶντα λέγειν. Nam vox Σιγῶντα, tam silentem seu tacentem, quàm tacentia (id est, ea quæ tacent) significat, unde ambiguus sensus emergit. Nam si tacentem significat, sensus est, aliquem tacentem loqui; sin verò significat tacentia, sensus erit Aliquem loqui de iis, quæ tacent. Itaque si aliquis hoc posteriore sensu, verba ista extulerit, verum quidem dicet, sed interim Sophista poterit eum reprehendere, tanquã falsa & absurdissima dicentem, nimirum si velit horum verborum sensum esse, quem priore loco exposuimus, quid enim magis falsum aut absurdum, quàm ut is loquatur, qui silet. Iam in istis omnibus Aristotelis exemplis apparet id verum esse, quod diximus: Amphiboliam in eo consistere, quòd una eademq; vox modò agentis modò patientis locum habet, vel certè ex varietate casuum proficiscitur. De quatuor prioribus exemplis jam vidimus & explicavimus, quomodo in singulis eadem vox modò activè modò passivè accipi

vè acci-

vè accipiatur, in Quinto verò exemplo, varietas non casus quidem est, sed interim & numeri & generis. Nam *una & eadem vox, modò pro accusativo singulari generis Masculini; modò verò pro accusativo plurali generis Neutrius accipi potest; Sed interim varietas nihilominus agentis & patientis hoc in exemplo perspicitur.* Nam *si vox ista accusativi singularis & generis Musculini esse intelligatur, agentis locum habebit: sin verò accusativi pluralis, generis neutrius, patientis locum omninò est habitura.* Explicatis exemplis Aristotelis *quæ Amphiboliæ attulit, tempus videtur aliquid expressius de istis duabus fallaciis, Æquivocationis scilicet & Amphiboliæ, tradere atque explicare: verùm ut id rectiùs à nobis fieri possit, consentaneum est, ut ea explicemus, quæ hoc loco ipse Aristoteles statim subjungit, indicans nobis utriusque Fallaciæ modos, ex quo, cùm utriusq; simul indistinctè modos tradat, satis constat, quanta sit inter has duas fallacias similitudo & convenientia, adeò ut difficilè admodum videatur, semper posse asserere, utra ex iis committatur. Atq; hinc factum est, ut, nisi fallimur, viri quamvis præstantissimi, iiq; non pauci, hac in re sint decepti, & sæpe Amphiboliam eam esse dixerint, quæ est Æquivocatio, ut postea latiùs, exemplis prolatis, explicare poterimus.* Nunc *ad Aristotelem; cujus verba, quæ nobis explicanda nunc sumsimus, sanè quàm difficilia hæc sunt;* Sunt autẽ tres modi fallaciæ ex Æquivocatione & ex Amphibolia. *Vnus* quidem, quando oratio aut nomen,

nomen, propriè plura ſignificat, ut aquila & canis. Alter verò, quando ita dicere conſuevimus. Tertius verò, quando aliquod compoſitum plura ſignificat, diſtinctum verò & per ſe aliquid ſimpliciter ſignificat, ut literas ſcire. Vtrumque enim per ſe, ſi ita contigerit, unum quid ſignificat & ſcire, & literas; Simul verò juncta, plura, aut ſcilicet literas ipſas ſcientiam habere, aut alium ipſarum literarum. *Iam verò modi iſti Ariſtotelici, videntur ad utramq; fallaciam poſſe pertinere, quod tamen non videmus quomodo verè affirmari poſſit.* Nam *primus modus, qui eſt, cùm oratio aut nomen plura propriè ſignificat, quod ad nomen attinet, nullo pacto videtur ad Amphiboliam poſſe pertinere, cùm, etiamſi, ut ſupra diximus, poſſit Amphibolia ex unica voce oriri, tamen id non fit propter diverſam ipſius vocis ſignificationem, ſed propter diverſam ejus acceptionem, quod attinet ad actionem vel paſſionem: ita ut non ejus vocis ſignificatio diverſa, ſed diverſa cum aliis verbis conſtructio Amphiboliam pariat. Quod verò attinet ad* Orationem, *videtur quidem, ſi verba ipſa Ariſtotelis in hoc primo modo per ſe conſiderentur, varia* Orationis, *eaq; propria ſignificatio ad Amphiboliam pertinere poſſe, id quod ex ipſis Ariſtotelicis exemplis, quæ Amphiboliæ dedit, ſatis conſtare poteſt.* Nam *quis negare poterit in ipſo primo exemplo hoc evenire; Quandoquidem certum eſt verba illa,* Velle me hoſtes capere, *tam ſignificare idq; propriè, velle, ut hoſtes me capiant,*

quàm

quàm velle, ut ego capiam hostes. Sed quominus credamus, non obstante eo, quòd diximus, ad Amphiboliam primum istum modum, etiam quod attinet ad Orationem, spectare posse, tertius istorum modorum Aristotelicorum facit; alioquin enim esset is superfluus. In primo siquidem isto Amphiboliæ exemplo, quod Aristoteles attulit, & in aliis similibus, apertum est id evenire, quod in Tertio modo dicitur. Etenim ibi quoq; & hostes, *&* me, *&* capere, *per se ipsa singula unum tantùm significat. Conjuncta verò, ut in eo exemplo sunt, significant plura. Itaq; si primus modus ad exemplum istud pertineret, nulla esset differentia, quod ad orationem attinet, inter primum & tertium modum. Quare concludendum est, verba Aristotelis in primo isto modo, non esse simpliciter accipienda, ut sonant, & sic non esse intelligendum modum istum tunc esse, quandocunq; eadem oratio propriè plura significat, citra omnem diversam constructionem; & sic non pertinere modum istum, neq; quod ad ipsam orationem attinet, ad Amphiboliam, sed tantùm ad Æquivocationem: & vice versa, tertium modum ad Æquivocationem non pertinere, sed tantum ad Amphiboliam; quippe cùm varia significatio non aliunde proficiscatur, quàm ex diversa constructione. Et nisi hoc pacto distinguantur inter se duo isti modi, primus & tertius, non video, quomodo Aristoteles potuerit illos diversos facere, intellige quod ad primum modum attinet in ea parte, non quæ ad nomen aliquod, sed ad orationem spectat. Dolendum verò est, quod Aristoteles,*

quemad-

quemadmodum exempla dedit in primo isto modo Nominis alicujus, non eodem pacto dederit orationis. Nam si id fecisset, sine dubio res apertior esset, neq; nobis fuisset laborandum in sententia ipsius investiganda. Cæterùm exempla ista Nominis alicujus satis aperta sunt, cùm Aquilæ nomen, præsertim apud Græcos, tam avem quandam, quàm piscem significet. Similiter & nomen canis, tam animal quoddam quadrupes, quàm sidus cæleste, & piscem similiter significare inveniatur.

Sequitur ut de secundo modo aliquid dicamus: Is est, inquit Aristoteles, cùm ita consuevimus loqui: Opponit loquendi consuetudinem proprietati, & sic secundo isto modo complectitur omnes Figuras orationis, quæ Rhetoricæ, ni fallor, appellari solent, cujusmodi sunt, ut ab initio attigimus, Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & aliæ ejusmodi, quæ figuræ, cùm, ut antea diximus, ad æquivocationem pertineant, ac præterea non appareat, quomodo de vera ulla amphibolia, id est ambiguitate, quæ ex diversa constructione nascatur, dici possit, sic loquendi consuetudinem esse; hinc sequi omnino videtur nec modum istum ad Amphiboliam pertinere, sed tantùm ad Æquivocationem. Est autem præterea animadvertendum, necesse esse, vel aliquid in hoc secundo modo explicando in Aristotele meritò desiderari posse, vel ipsius verba aliquantò latius patere, quàm prima fronte præ se ferant. Neque enim si ea simpliciter, ut sonant, accipiantur, complectentur eas singulares loquendi figuras,

ſiguras, quas quis ex ſuo ingenio adinvenerit, neque enim de iſtis, cùm novæ & inauditæ prius ſint, ullo modo dici poteſt, ſic loquendi conſuetudinem eſſe, *& tamen non minùs certum eſt, novas Metaphoras, novas Metonymias, & alias ſimiles ſingulares novas figuras, ad ambiguitatem orationis aut nominis alicujus pertinere, quàm licere, imò laudabile eſſe eas facere, iisq; uti, modò alioqui ſecundùm rationem cujusq; figuræ in genere propriã factæ fuerint; Quod ſi ad ambiguitatem orationis vel nominis, tales ſingulares novæ Figuræ pertinent, neceſſe eſt etiam ut vel ad Æquivocationem, vel ad Amphiboliam pertineant, quanquam nos, ut jam diximus, eas omninò ad Æquivocationem pertinere ſtatuimus. Ex quo ſequitur, ſi verba Ariſtotelis, ſimpliciter, ut ſonant, accipienda ſunt, aliquid omnino in ipſis deſiderari. ſed mirum mihi videtur, quòd is aliquid magni momenti, ut ſanè iſtud eſſet, hoc loco omiſiſſet. Quare cenſeo ipſius verba illa, Sic conſuevimus dicere, ita eſſe accipienda, ut non ad ſingularia tantùm quæq; referantur, aut certè non ad illa ſola, ſed etiam in genere ad ipſam loquendi rationem, adeò, ut etiamſi, exempli cauſa, nova prorſus aliqua Metaphora fiat, poſſit tamen dici,* ita homines loqui conſueviſſe, *quia ſcilicet ſæpiſſimè hâc figurâ, quæ Metaphora vocatur, in loquendo uti ſolent, nec ulla eſt Metaphora quantumvis nova, quæ ſimilitudinem ingentem cum alia aliqua non habeat, quæ in uſu ſit vel communi, vel certè aliquorum. Idem dicimus de aliis ſimilibus figuris.*

Quod

Quod attinet ad tertium modum, jam videtur de eo satis dictum esse, ubi ostendimus, quid differat à primo, nec aliud quidquam repetendum sit, nisi monendum, primum modum, quod ad orationem pertinet, (nam quod ad nomen aliquod attinet, nihil potest commune habere cum modo tertio) ita intelligendum esse, ut tunc ei locus sit, cùm oratio propriè plura significat, propter ipsam variam verborum significationem, non autem propter diversam ullam constructionem; contrà verò quod ad tertium modum attinet, varium verborum sensum, non aliunde quàm ex varia constructione nasci. Iam igitur concludimus, ex tribus istis modis Aristotelis priores duos ad Æquivocationem tantùm pertinere, reliquum verò tertium tantùm ad Amphiboliam. Vbi notandum est, propterea nos de tertio isto modo sic sentire, quia non modò ita necesse sit, ob rationem superius allatam: sed etiam id ipsum suadent ipsa Aristotelis verba, cùm ait: Illa duo separata, unum tantùm singula significare: *hoc siquidem revera dici nequit, ubi Æquivocatio fuerit, ex pluribus quàm verbo uno, licèt progrediens. Tunc enim etiam singula separata ista verba plura significare poterunt, ad eandem rationem videlicet, quâ conjuncta significant, ut exempli causa,* Arare littus, *metaphoricè acceptum aliud significat, quàm propriè, verùm ipsum etiam* arandi *verbum, ipsumq́;* littoris *nomen utrumq; per se aliud significabit, si Metaphoricè accipiatur, aliud verò si propriè. Iam verò quia Aristotelica ista doctrina de*

modis æquivocationis & amphiboliæ, quamvis vera, tamen, ut antè indicavimus, si plena censenda sit, interpretatione, dextraq́ explicatione indiget; propterea conandum nobis est, an aliquid hac de re explicatius & distinctius tradere possimus, distinctius inquam, ut scilicet separatim aliquid de modis utriusq́ fallaciæ dicatur, non autem simul conjunctim, ut Aristoteles fecisse videtur, quod ut meliùs exequi possimus, necesse est priùs, etiamsi fortasse aliquid a nobis repetendum fuerit eorum, quæ antè dicta sunt, quid inter se commune istæ duæ fallaciæ habeant, exponere, & rursus earum specificam differentiam docere.

Hoc igitur inter se commune habent Æquivocatio & Amphibolia, quòd utrobiq́ ambiguus sermo redditur: hocq́ est etiam commune cum sequentibus duabus fallaciis compositionis & divisionis, ut postea videbimus. Vnde fit, ni fallor, ut multi, quemadmodum in eo errant, quòd Æquivocationem sæpe pro Amphibolia accipiunt, sic etiam fallacias quasdam vel compositionis vel divisionis ad Amphiboliam pertinere credant. Totius hujus erroris, ni fallor, causa est, nomen ipsum Amphiboliæ, quod videtur rectè alioqui usurpari posse, ubicunque sermonis ambiguitas fuerit; Nam apud ipsum Ciceronem libro 2. ni fallor de Divinatione, dicitur esse Amphibolia in illo Oraculo, Crœso dato: Crœsus Halim superans magnam pervertet opum vim. *cùm tamen ibi non Amphibolia revera, sed Æquivocatio sit: siquidem ex Aristotelis mente in*

istis libris suis loqui velimus, quæ mens omnino attendenda iis erat, qui de Fallaciis istis agunt, quicquid alioqui ipsum Fallaciæ nomen, id est, Amphibolia *significare posset. Habent præterea duæ istæ fallaciæ id inter se commune: quòd in neutra ambiguitas, ex varietate compositionis aut divisionis verborum oritur. Nam hac ratione distinguuntur à sequentibus duabus Fallaciis. Fieri potest, ut aliquid præterea commune habeant; quod quia facilè intelligetur ex iis, quæ deinceps dicemus, jam exponendum nobis est, quæ sit utriusq; specifica differentia. Dicimus igitur in eo differentiam istam consistere, quòd Æquivocatio ex varia, citra omnem constructionis varietatem, significatione nascitur; Amphibolia verò ex varia quadam constructione, ex qua varia etiam significatio, oritur. Hæc inquam differentia specifica harum duarum Fallaciarum est, quamvis non pauca sint alia, quæ tamen omnia ex hac una proficisci videntur differentia, in quibus inter se non conveniant, quemadmodum ex his, quæ antè tradidimus, iutelligi potest. Vbi animadvertẽdum est, id, quod diximus de voce una, unde amphibolia oriri possit, quæ videtur adversari aliorum doctrinæ, sano modo intelligendum esse. Quamvis enim ex una voce variè accepta, id est, variè cum reliquis constructa, Amphibolia persæpe oriatur, tamen ambiguitas ista redundat in ipsam orationem. Vt enim suprà monuimus, retinet tamen interea vox ista unicam tantùm significationem, licèt orationis ipsius significatio mutetur, &*

hoc arbitror sensisse alios, cùm Amphiboliæ in voce una tantùm locum nõ dedêre. Quare hîc reprehendendi minimè videntur, si modò quis æquus judex esse velit: sed in eo nullo pacto videntur posse excusari, cùm contrà Æquivocationi, non nisi una aliqua in voce, non autem in ipsa oratione, locum esse dixerunt. Et propterea figuras locutionum, quæ orationis sensum variant, id est, efficiunt, ut oratio plures sensus habere queat, ad Amphiboliam retulerunt, & ad Æquivocationem omninò pertinere non intellexerunt; cùm tamen in figuris istis nulla sit constructionis diversitas, sed tantùm significationis: quibus rebus specificam utriusq; fallaciæ differentiam contineri diximus. Quod ut firmius à nobis teneatur, perpendenda sunt verba quædam Aristotelis capite 1. libri prioris Elenchorum ubi ait, Naturalem ac popularem fallendi modum eum esse, qui per nomina fit, Nominum enim apellatione intelligit quæcunq; verba, ut sæpe alibi, præsertim, si rectè memini, in libr. de Poëtica. Necesse est autem Aristotelem in prædicto loco intelligere Fallaciam Æquivocationis, quandoquidem Amphiboliæ fallacia, sive alia quæpiam, quæ ex verbis ipsis resultet, non adeo naturalis est ac popularis, ut Fallacia Æquivocationis. Subdit autem rationem Aristoteles, cur fallacia ista adeo sit frequens, quam esse dicit, quòd cùm res ipsas disputando in medium afferre non possimus, sed loco earum voces afferre cogamur, res autem infinitæ sint, voces autem finitæ, (idest, certo uumero comprehensæ) necessariò fit, ut

ut unum idemq́ nomen, una eademq́ oratio plura significet.; & sic nos docet, variam significationem verbi alicujus aut orationis, quæ non ex constructione aliqua, sed ex defectu vocum oritur, ad hanc naturalem & popularem fallaciam, nempe ad Æquivocationem pertinere, & consequenter figuras omnes ad ipsam spectare; Figuras, inquam, Rhetoricas, in quibus ut dictum est, non nisi de diversa significatione agitur; Præterea ex altera parte videmus, in nullo exemplorum Amphiboliæ ab Aristotele allatorum, haberi diversam verborum per se significationem, sed tantùm quatenus variè construuntur. Nam *quòd in ultimo exemplo est verbum græcum* σιγῶντα, *quod, ut postea dicemus, variam significationem habere meritò dici potest, cùm & tacentem & tacentia significare queat, adeoq́ appareat Aristotelẽ utriusq́ hujus significationis in ipso exemplo explicãdo rationem habuisse; animadvertendum est nihilominus, non ex diversa ista significatione reverâ, sed ex diversa constructione, in exemplo isto Amphiboliam oriri.*

Sed jam tempus est, ut aliquid de modis istarum duarum fallaciarum dicamus. Quod igitur ad Æquivocationem attinet, sic dicere possumus, quod & antea attigimus, quemadmodum & reliqua quæ dicturi sumus: videlicet quòd vel unius, vel plurium verborum esse potest, qui sunt duo modi præcipui ac generales. Iam *unius verbi vel propriè semper accepti, vel modò propriè modò figuratè, vel semper quidem figuratè, sed modò hac, modò illâ figurâ; & sic*

sic prioris generalis modi, tres modi erunt. Exem-*plum primi istorum modorum, cùm scilicet semper propriè unum verbum accipitur,* & tamen diver-sa significatione, *sit in verbo* ἐγένετο, *quod legi-tur* Iohan: 1. 14. *Cùm enim verbum istud verè ac propriè tam* factum est, *quàm* fuit *significare pos-sit, fallacia inde orta est, & cùm debuisset ver-bum istud Latinè reddi* Fuit, *quemadmodum to-tus illius loci contextus, & verborum ordo apertè docet, redditum tamen passim videmus* Factum est. *Ex quo mirum est quàm diversus sensus oria-tur: atq; ejusmodi, qui in re Theologica multas tur-bas dedit. Exemplum porrò alterius in istis tribus modis, cùm scilicet verbum aliquod modò propriè modò figuratè accipitur, sit in voce* Mundus, *quæ propriè significat globum hunc cœlestem ac terrestrē quem intuemur, figuratè verò, aliis ejus significatio-nibus omissis, significat aliquando statum illum bea-torum atq; immortalis vitæ, qui nobis est futurus. Quæ res non animadversa effecit fortasse, ut minimè in-tellectus fuerit locus ille apud eundem Evangelistam, eodem cap: 1. 10. ubi ait:* Mundum per ipsum, id est per verbum seu Christum factum esse. *Cre-ditur enim vulgò ibi sermonem esse de globo hoc cœ-lesti ac terrestri, cujus creationem Moses descripsit, cùm tamen verisimile admodum sit, per eam vocem, significatum eo in loco fuisse statum illum beatorum atq; immortalitatis, quem certum est per Christum fuisse factum, id est nobis partum ac paratum, & sic nobis factum.* Nam *quemadmodum futurus mundus*

status

statu iste nominatur, quamvis reipsa jam sit, quia scilicet nobis futurus est: sic etiam factus esse à Christo simpliciter dicitur, quia videlicet nobis factus est.

Aliud exemplum ejusdem modi nobis afferendum visum fuit, quod est in voce Creaturæ, quandoquidem vox ista propriè rem significat, quatenus primò est creata, figuratè verò, quatenus postea est reformata, quæ duplex istius vocis significatio, quamvis alioquin fortasse ab omnibus animadversa, in quibusdam tamen locis vulgò non visa, sensus alienos à spiritus divini mente, ni fallor, induxit, ut in 1. Capite Colossen. versu 15. ubi Christus dicitur esse primogenitus omnis creaturæ. *Neq; enim vulgò animadversum est, isto in loco* creaturæ *nomen, non propriam sed figuratam significationem habere, cùm tamen figurata significatio ista apud scriptores Novi Testamenti non infrequentem habeat usum. Alia exempla similia afferre possemus, sed his duobus volumus esse contenti. Sequitur ut tertii modi, quem fecimus, Æquivocationis in verbo uno, exemplum aliquod afferamus. Eum autem modum esse dicimus, cùm verbum aliquod modò hac, modò illa ratione figuratè accipitur. Figuræ autem nomine in hac disputatione id intelligimus, quod tropus aliter vocari solet, per quam scilicet vocabulum à propria sua significatione ad aliam minus propriam transfertur. De quibus tropis, qui & quales sint, satis id sit, quod superius attigimus, reliquum ab ipsis Rhetoricis petere poterimus. Tantùm hoc loco animadvertendum est, quòd uno & eodem tro-*

po in genere accepto, exempli cauſâ, Metaphorâ, poteſt unius & ejusdem vocabuli ſignificatio plurimùm variari. Quapropter id, quod diximus de varia figurata acceptione vocabuli unius, non ita intelligendum eſt, ac ſi ad iſtum tertium modum conſtituendum requireremus, ut unum & idem verbum vario genere figuræ prolatum fuerit, exempli cauſâ Metaphorâ & Synecdoche. Satis enim eſt, etiamſi eâdem figurâ, ut Metaphorâ, prolatum fuerit cum vario tamen modo ſingulari ipſius Metaphoræ, variaque metaphorica ſignificatione fuiſſe prolatum. Quando jam hoc monuimus, quod omnino monendum erat, jam ad exempla veniamus. Nomen creaturæ, *de quo ſuperiùs in ſecundo etiam modo egimus, poteſt præterea non una ratione figuratè accipi. Poteſt enim Synecdoche tantùm ſine ulla Metaphora accipi pro homine, non ſimul pro alia ulla creatura ut Marci cap: ultimo, cùm Chriſtus ait diſci-*
v. 15. *pulis ſuis:* Prædicate Evangelium omni creatu-
v. 23. ræ. *Et Col: 1. dicitur.* Evangelium prædicatum eſſe omni creaturę, quæ ſub cęlo eſt: *ubi ſine ullo dubio creaturæ nomine hominum tantùm genus, ſeu homo ſolus tantùm intelligendus eſt. Hinc quidam, inter quos Aurelius Auguſtinus cùm legerent id, quod a Paulo ſcriptum eſt cap: 8. Epiſt: ad Rom: de vniverſa creatura, quæ ingemiſcit & parturit, &c. animadvertẽtes abſurdum ſenſum, qui inde ſequeretur, ſi creaturæ nomen propriè, ut ſonat, acciperetur, (tametſi alii plurimi, quod ſanè mirum eſt, id non animadverterunt) meritò ſtatuerunt, vocem iſtam eo in loco non propriè ſed figuratè accipi-*

endam esse. Verùm in eo sunt falsi, & Æquivocatione decepti, quòd id, quod Metaphoricè prolatum fuerat, ipsi Synecdochicè tantùm prolatum intellexerunt, non animadvertentes, quòd, etiamsi verissimum sit, ut ex exemplis allatis constat, creaturæ nomen simpliciter positum figuratè accipi pro solo homine, sed interim pro omni homine: tamen non minùs potest vox ista figuratè accipi pro novo homine; figurâ videlicet, ut diximus, Metaphorâ, id quod probatur ex loco illo Iac: 1. 18. ubi ait: Deum genuisse se, & illos, de quibus intelligebat ibi, verbo veritatis, ut eßent primitiæ quædam creaturarũ ejus, *nempe novarum, & quatenus novi homines facti erant, alioquin falsum comperiretur dixisse Apostolus.* Nam *quod in loco cap: 8. epist: ad Rom:* creaturæ *nomine homo simpliciter intelligi nequeat, multa, quæ ibi de creatura ista dicuntur, apertum faciunt, quæ nullo pacto cuilibet homini, sed tantùm hominibus novis per Christi Evangelium reformatis, conveniunt. quæ poterit unusquisque locum diligenter inspiciens per se ipse animadvertere. Et hoc sit de primo exemplo hujus tertii modi.*

Secundò videtur accipi posse pro exemplo, quod quidam errantes, in voce sponsi *seu* mariti *Metaphoricè acceptâ, cùm dicitur aut dici potest: Christum eße sponsum seu maritum Ecclesiæ, prout intelligitur ex Cap: 5. Epist: ad Ephes. Nam quia Esa: Cap: 54. legitur, quòd Deus appellet se, vel à propheta appelletur* Maritus populi gentilis, *ex hoc isti ad hunc modum ratiocinantur cùm (inquiunt)*

Ecclesiæ sponsus seu maritus unus tantùm sit, hinc sanè sequitur, Christum esse ipsum Deum, illum unum, inquam, Israëlis Deum. de quo prædicto loco apud Esaiam verba fiunt. Sed perperam conclusa est ratiocinatio ista. Eo enim omisso, quòd aliud est Ecclesia, aliud verò gentilis populus, ex quo tota argumentatio manifestè dissolvitur, & disputationis gratiâ istis, qui ita colligunt, concesso, quòd idem sit gentilis populus & Ecclesia, dicimus propterea illos malè colligere & argumentari, quia æquivocationem, quæ in voce mariti, figuratè licèt utrobiq; acceptâ, omnino est, non animadverterunt. Cujus rei causam credo fuisse, quòd figura ista utrobiq; ejusdē generis est, nempe, ut ante attigimus, Metaphora. sed interim, cùm de Christo vox ista profertur, ut meritò proferri potest, tunc plena quædam Metaphora in ea voce est, eò; quia quemadmodum Ecclesia ex hominibus constat, ita Christus ipse homo est, & spirituali propterea ratione potest verè ac plenè uniuscujusque sui fidelis, & porrò omnium simul, tanquam unum corpus essent, acceptorum, & sic Ecclesiæ sponsus seu maritus esse: id quod de Deo ipso, illo uno Israëlis, patre ipsius Domini Iesu Christi minimè dici potest, cùm is non modò homo non sit, sed quàm longissimè essentiâ suâ ab hominum essentia distet. Ex quo fit, ut, cùm nihilominus populi gentilis maritus Metaphoricè esse dicitur, non possit Metaphora ista plena esse, sed tantùm ex parte, & Synecdochica quædam Metaphora, quatenus scilicet sic Deus amabat populum gentilem, ut vir amat uxorem suam. Multa alia quæ ad conjunctionem perti-

nent, quæ eſt inter maritum & uxorem, quæq́; inveniuntur eſſe inter Chriſtum & Eccleſiam, ea nullo modo inter Deum & gentilem populum intercedebant, & intercedere poterant. Nam quæ ejusmodi conjunctio ſpiritualis inter Eccleſiam & Chriſtum ſit, de qua nunc aſſerimus, probat abundè diligenter illud inſpicienti locus ille, quem ſuprà commemoravimus epiſt: ad Epheſ: cap: 5.

Tertiò poſſumus pro exemplo afferre verbum ſuſcitandi. quod in ipſis S. literis Metaphoricè quidem ſæpius accipitur, ſed non una ratione. Aliquando enim ſuſcitare apud ſacros ſcriptores ſignificat idem quod facere ut exiſtat, atque exhibere, quemadmodum legitur capite 3. Act: Apoſtolicorum in verbis illis ex cap: 18. Deuter: translatis, Prophetam ſuſcitabit vobis, &c. Aliquando verò ſignificat a morte in vitam revocare, cujus rei valde multa ſunt exempla in novo Teſtamento. Sed ſatis ſit afferre caput 6. Evang: Ioan: ubi Chriſtus ipſe quater ſimplici verbo ſuſcitandi cum hac ſignificatione utitur. Ex hac duplici eademq́; Metaphorica verbi ſuſcitandi ſignificatione factum eſt, ut locus ille celebris Act: 13. 33. non fuerit a quibusdam rectè explicatus, ut aliquando à Theodoro Beza in ſuis annotationibus. Dixi autem aliquando, quia videtur poſtea ſententiam mutâſſe, ita enim tunc explicabat locum iſtum, ut vellet verbum ſuſcitandi ibi ad Chriſtum paſſivè relatum ſignificare primam ejus exhibitionem, & ſic non concedebat id, quod magni momenti in re Theologica eſt, teſtimonium illud

Pſal: 2.

v 7. *Psal: 2.* Filius meus es tu, ego hodie genui te, *quatenus de Christo intelligitur, referri debere ad excitationem ipsius Christi à mortuis: quod tamen debere fieri alia docent, quæ nunc commemo: are non est opus. Verbum igitur suscitandi, quod in loco isto, ut plerisq; sanè placet, eâ Metaphorâ prolatum fuit, ut significet excitationem a mortuis, Beza alia Metaphorâ dictum accipiebat, ut scilicet ipsius exhibitionem significaret, quanquam potiùs negabat ille verbum suscitandi simpliciter prolatum deprehendi significare a mortuis excitationem, quod tamen a veritate quàm longissimè abesse locus ille quē attulimus cap: 6. Evang: Ioannis indicat.*

Explicatis per Exemplorum indicationem tribus illis modis æquivocationis in verbo uno, videretur agendum de modis æquivocationis in locutione aliqua: sed tamen priusquam id faciamus, videtur aliquid dicendum esse de eo, quod ab initio diximus, videlicet propriorum appellatione, nos hoc in loco analogas etiam voces intelligere: Figuratorum verò verborum nomine ea complecti, quæ ex alia quapiam lingua aliud significent, quàm propriè soleant: Videtur inquam rectè esse ut exemplis ista illustremus, & interim, quid sibi velint, apertiùs explicemus. Analogum igitur id vocamus, quando verbum aliquod præcipuè aut ex sua ipsius vi, aut ex usu aliquid significat: minùs verò præcipuè aliquid aliud. Cujus generis in scripturis est vox Deus, *quandoquidem illa magis præcipuè & quasi primùm significat illum unum Deum cœli terræqúe creatorem, minùs vero*

præcipuè

præcipuè & quodammodo secundariò significat etiam vel Angelos, vel homines, qui aliqua potestate, præsertim a divino consilio profecta, inter alios sunt præditi. Quemadmodum docent apertè, quod ad Angelos attinet, Psalmus 8. & Psalmus 97, ubi vox Elohim, quæ in Hebræo habetur, partim ex interpretatione autoris Epist: ad Hebr: cap: 1. & 2. partim ex reipsa apparet significare Angelos, cùm tamen Hebræa vox ista propriè idem sonet quod Deus. Iam de hominibus testimonia habemus aperta, Psal: 82. in illis verbis, Ego dixi dii estis, *quæ ad hoc ipsum* v. 6.
quod dicimus probandum afferuntur ab ipso Christo Ioan: cap: 10. præterea cap: 21. & 22. Exodi manifestè, magistratus & quidem cap: 22. ter, simplici Dei nomine appellantur. Quid plura? Ex hac appellatione Dei, quæ etiam reb⁹ creatis conveniat, quantumvis simpliciter prolata, factum est, ut ille unus ac summus Deus, Deus Deorum appelletur cap: 10. Deuter: & alibi quoque. Propterea nullo pacto excusari ii possunt, qui ex simplici Dei appellatione Christo in S. litteris aliquoties tributa, concluserunt eum esse eundem Deum cum patre suo, quod ad ipsam etiam essentiam attinet. Æquivocatione enim nominis Dei manifesta sunt decepti. Nam si creaturæ aliæ, longè Christo inferiores, Dii simpliciter appellantur ob aliquam potestatem, qua præditæ sunt, Dei siquidem nomen per se potestatem seu potentiam indicat, multò magis Christus homo, & quatenus homo est, Dei appellatione meritò fuit insignitus, cùm divinum imperium in omnia habeat sibi a patre datum.

tum, postquam illi usque ad crucis mortem obœdiens fuit, ut habetur cap: 2. epist: ad Philip: ita ut ei pa-
v. 27. *ter præter seipsũ omnia subjecerit, ut legitur 1. Co: 15.*

Aliud exemplum proferemus in voce Angeli, quæ similiter præcipua quadam significatione apud ipsos Græcos, Sacros tamen scriptores (nam vox ipsa Græca est) quamvis alioquin propriè nuncium simpliciter significet, tamen nuncios illos cœlestes a Deo ad varia peragenda sæpiùs missos omnino significat, ita ut rarissimè apud scriptores istos alio sensu prolata inveniatur. Vnde factum est, ut loc° quidam, qui est Act: Apostolorum cap: 12. nisi vehementer fallor, vulgò non fuerit intellectus, ubi dicitur quòd cùm Petrus ex carcere divini Angeli ope liberatus fuisset, & ad locum venißet, ubi fratres alii congregati erant, ostiumq́ pulsaßet, descendit ut aperiret ancilla quædam, quæ audita voce Petri ad fores stãtis non apertis illis præ gaudio, redit ad eos, qui in ea domo congregati erant, affirmans Petrum ante fores stare, ipsi verò, cùm hoc credere non possent; dicebant illam insanire, & non esse Petrum illum, qui
v. 15. *ante fores staret, sed angelum ipsius. Hic enim locus ita vulgò acceptus est, ut de cœlesti divinoq́ nuncio sit sermo, cùm tamen nihil cogat, ad hunc modum nomen Græcum a Luca ibi scriptum accipere, & multa absurda ac fermè inexplicabilia inde oriantur, si significatione ista eo in loco id nomen accipi debeat. Quòd si æquivocatione animadversâ, relicta præcipua ista significatione, ad alteram, quæ propria est ipsius nominis, transeamus, & intelligamus istos*

dixisse,

dixisse, non Petrum esse, sed ipsius nuncium, omnia plana sunt. Nam quòd in *Græco articulus præpositus est isti voci angeli, hic id nihil momenti habet ad persuadendum non de simplici nuncio, sed de Angelo locum accipi debere: quasi scil. articulus ille indicet, id quod alioqui etiam creditum est, unumquemque fidelem Dei hominem habere certum quendam Angelum sui custodem.* Nihil *enim vetat, quominus, articulus iste certum quendam hominem significet, qui soleret a Petro, dum in carcere fuerat, ad suos fratres sæpius mitti.*

Iam ad exempla transeamus verborum, quæ ex aliena lingva aliam significationem habeant, præter illam, quæ illorum est propria. Vnum exemplum esto vocis justitiæ, *quæ cùm propriè aut virtutem quandam significet, aut omnes ferme virtutes complectatur, tamen ex Hebræa lingva significat etiam (ut alias ex eadem lingva figuratas in nostra & in Græca lingva significationes omittamus,) id quod alio nomine justificationem appellamus, cùm interim apud ipsos sacros scriptores, ex quibus exemplum proferre statuimus, aliud verbum sit, quod propriè justificationem significare potest, atq; adeò apud ipsos significat; illud est Græcè* δικαίωσις, *cùm Iusticia* δικαιοσύνη *appelletur, quandoquidem nomen istud* δικαίωσις *a verbo* δικαιόω *formatum sit, quod justificandi significatione passim a Paulo Apostolo usurpatur. Locus autem ubi propter Æquivocationem istam in voce justitiæ erratum fuerit a*

non paucis, est 1 Cor: 1. ad finem, ubi scriptum est Christum a Deo nobis factum esse justitiam. Nō pauci enim, loci sensum esse intellexerunt, quòd Christi justitia nobis imputetur. Quòd si animadvertissent isto in loco justitiæ *nomen justificationem significare, in errorem istum fortasse non incidissent: quanquam concedi potest, ibi nomen justitiæ ipsam justitiam declarare, nec tamen inde sequetur, sensum loci eum esse, quem isti putaverunt. Nam quemadmodum ibidem dicitur, Christum factum esse nobis a Deo sapientiam, non quòd Christi sapientia nobis imputetur; sed quòd per Christum sapientes facti sumus: Sic intelligendum erit, eundem factum esse nobis justitiam, non quia ejus justitia nobis imputetur, sed quia per ipsum justi facti sumus.*

Alterum exemplum proferemus in verbo prænosco, *quod verbum propriè significat* antenosse; *& tamen ex idiotismo ejusdem linguæ Hebraicæ plerumq; significat eligere seu approbare, cujus rei exemplum apud eundem Paulum, est cap: 11. Epist: ad Rom: in ipso fermè initio, ubi affirmat Apostolus Deum non repulisse, id est rejecisse, populum suum nempe Israëliticum, quem prænovit. Nam sine ullo dubio ibi verbum* prænovit, *idem planè valet, quod elegit, quemadmodum omnes animadverterunt; interim tamen pauci fuerunt, qui hoc idem, hoc est, eligendi significationem verbo isto contineri agnoverint, in loco illo celebri ejusdem epist: cap: 8. ubi scri-*
v.29. *ptum est Deum, quos præscivit seu prænovit, prædestinasse conformes fieri imagini filii sui. Putârunt*
enim

enim isto in loco verbum istud retinere suam propriam significationem, quamvis, si diligenter animadvertissent, vix fieri potest, ut is locus interpretationem istam ullo modo ferat. Neq; enim ibi quicquam agitur de eo, quod de nobis Deus præsciverit propriè loquendo, sed de eo tantùm, quod statuerit. Verùm non est hic locus id pluribus ostendendi ac persuadendi.

Absoluto priore principali membro divisionis nostræ modorum Æquivocationis, jam ad posterius transeamus, ut exempla proferamus Æquivocationis, non in unico tantùm verbo, sed in locutione ipsa, quæ sanè sæpissime duobus tantùm verbis constat. Et primùm demus exemplum locutionis, quæ propriè non unum tantùm significet: Ea erit, quam legimus Ioan: 6. ubi Christus interrogatus a discipulis, quid facere deberent, ut operarentur opera Dei, respondit: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. *Duplex enim est significatio hujus locutionis* opus Dei. *Nam & significat opus, quod ipse Deus facit, & etiam opus declarat, quod Deus probat. Et sanè locus ipse, hoc est præcedentia verba, ipsaq; proxima Apostolorum interrogatio ostendit, posteriore, quam modò exposuimus, significatione, locutionem hanc ibi accipiendam esse; & tamen non defuerunt, nec desunt, qui illam ita acceperint & accipiant, ut priorem significationem in isto ipso loco habeat; & hinc demonstrare conentur, quòd in Christum credimus, hoc nullo pacto esse opus nostrum, sed Dei tantùm; in quo quantopere per ambiguita-*

rem istam locutionis decepti fuerint, non est instituti nostri nunc docere.

Illud, antequam ad alia exempla transeamus, omittendum nobis non est, (tametsi id inferiùs, cùm de Amphibolia nominatim agemus, dicendum reservari potuisset) quòd plærique, qui de istis fallaciis scripserunt, similem locutionem ejusq́; ambiguitatem non ad Æquivocationem, sed ad Amphiboliam referunt; & quidam exemplum dant in ea locutione: Hic liber est Ciceronis. sed falluntur omnino, judicio meo, cùm ambiguitas locutionis istius (quæ est, quòd significare possit, librum possideri à Cicerone, & non minùs etiam declarare, librum à Cicerone scriptum esse) non oriatur ex ulla diversa ipsorum verborum constructione, sed tantùm ex varia significatione. Ciceronis enim nomen genitivo casu enunciatum ista duo significat, quamvis utrobique agendi significatione efferatur. Diximus autem diversam constructionem inde pendere, quòd vox aliqua modò agentem modò patientem rem significat, & jam constituimus specificam duarum istarum fallaciarum differentiam esse, quòd Æquivocatio ex varia significatione: Amphibolia verò ex varia constructione ortum suum ducat.

Sequitur, ut exemplum demus locutionis, quæ propriè accepta quiddam significet, quod, si figuratè accipiatur, significare nequeat, & porrò figuratè accipi possit. Ea sit celebris illa, Christi carnem comedere, & sanguinem bibere, quæ in eo Iohan: cap: 6. sæpius repetitur. Peperit siquidem ambiguitas istius

locutionis

locutionis, ut omnes sciunt, ingentes controversias, quæ adhuc in Christiano populo durant, & quorum finem hactenus nullum videmus, aliis contendentibus locutione istâ declarari propriè, verè, ac corporaliter, ut loquuntur, comedi Christi carnem, & sanguinem bibi; aliis verò hoc, & quidem meritò, non modò detestandum quiddam, sed etiam impossibile affirmantibus. Id certum est, ad horum sententiam persuadendam, satis debuisse esse idipsum, quòd Christus ipse, cùm videret ejus sermone ferè omnes offensos fuisse, & dicere durum esse sermonē illum, statim subjungere voluit (quanquam Christi verba, ut in ipso textu jacent, subobscura sunt) eos tunc intellecturos, quo sensu ipsius verba essent accipienda, cùm vidissent illum in cœlum ascendisse, ibiq; scilicet permansurum esse; hoc enim nimirum satis futurum erat ad ostendendum, Christi verba non propriè accipienda esse: Quis enim propriè loquēdo in terra manens, corpus aliquod comedere potest, quod in cœlis perpetuò maneat? Sed hoc nō contentus Christus addidit præterea, carnem nihil prodesse, & verba, quæ ipse locutus fuisset, spiritum & vitam esse; acsi diceret: Verba mea non corporaliter sed spiritualiter accipienda sunt: Sensus enim eorum, ut sic dixerim, corporalis, & consequenter proprius, & quem verba sonant, nihil prodesse potest; seu comestio illa corporalis nihil juvare quēquam valeret; sed spiritualis sensus, & consequenter figuratus, seu spiritualis comestio vitam est allatura, æternam scilicet ac beatissimam.

Tertium exemplum locutionis ambiguæ erit cùm figuratè tantùm locutio semper accipitur. Videtur autem non ineptum esse exemplum locutionis dandi locum, quæ licèt non planè propriè accepta, duo tamen & fortasse plura admodum diversa significat, ita ut contrariam etiam quodammodo significationem habere videatur. Nam & significat permittere, ut aliquid transeat, & quasi evanescat, & etiam declarat permittere, ut aliquid maneat. Prioris significationis locus est apud Paulum Rom: 12. cùm illos monet, ut dent locum iræ: ubi
v. 19. sine dubio, quamvis quidam de loci sensu dubitent, intelligendum est, Paulum monere, ut permittant iram transire, id est evanescere & resolvi. Alterius verò significationis apud eundem locus est apertus ad
v. 27. Ephes: cap: 4. ubi illos monet, ne locum dent Diabolo, quod nemo dubitat significare, ne velint permittere, ut Diabolus apud ipsos maneat, id est in eis aliquid efficiat, prout solet, & proprium ejus est; nempe, unde illi aliquid vel animo, vel corpore, vel cogitatione deniq; agant, quod Dei præceptis adversetur. Videmur satis de Æquivocationis fallacia dixisse, præsertim, cùm, si quid adhuc dicendum remanet, id in fallacia Amphiboliæ diligentiùs pertractanda intelligi poterit. Hoc unum adhuc dicẽdum superest, nempe quòd exempla Æquivocationis ab Aristotele allata, quæ suprà & recitavimus & explicavimus, pertinent omnia ad prius membrum divisionis, quam Æquivocationis fecimus, id est ad verbum unum, idq; ad primum ex tribus capitibus, quæ istius primi membri

membri fecimus, cùm ſcilicet iſtud unum verbum propria ſignificatione acceptum, modò hoc, modò illud declarat, ſeu non unum tantùm, ſed plura declarare eſt aptum.

Nunc, *quatenus ad Amphiboliam pertinet, antequam ejus diviſionem aliquam faciamus, id explicandum videtur, quod antea attigimus, an ſcilicet caſuum varietas in nominibus ad Amphiboliam referenda ſit? quemadmodum diximus multos præſtãtes viros arbitrari. Cujus rei occaſione, etiam de varietate generis & numeri aliquid dicemus, nec non de varietate paſſivæ & activæ ſignificationis in verbis; an ſcililet & iſta ad Amphiboliam necnè pertineant? Quod attinet ad caſuum varietatem, eo retento, quod jam diximus in ipſa Amphibolia quodammodo definienda, quòd ſcilicet ea oriatur ex diverſa conſtructione, omnino concludendum eſt, ſi varietas iſta caſuum in eodem ſcil: genere & numero (nam de his poſtea agemus) nullam conſtructionis varietatem inducat, non eſſe ambiguitatem, quæ inde oriatur, ad Amphiboliam referendam. ut exempli gratia hæc verba:* Ego cornu ferio, *poſſunt ſignificare, quòd ipſum cornu loquatur, & dicat ſe ferire, accipiendo videl.* cornu *nominativo caſu. Quòdſi eandem iſtam vocem ſexto caſu accipias, tunc verba iſta ſignificabunt aliquem loquentem, qui dicat, ſe cornu ferire. Hîc judicio meo, quatenus poteſt conſiderari aliqua diverſa conſtructio (ſiquidem vox cornu, ſi ablativo caſu accipiatur, inſtrumentum ſignificat, ſi verò nominativo, rem agentẽ)*

dici etiã potest ibi esse Amphiboliã; sed interim, quatenus alia consideratione varietas inducitur, id est, vel ut vox cornu cum pronomine ego conjungitur, vel ab eo disjungitur, tunc varietas sensus, quæ inde simul nascitur, videtur non ad Amphiboliam, sed ad conjunctionem & divisionem referenda. Si igitur occurret exemplum aliquod, ubi ejusmodi casuum varietas sensum diversum quidem inducat, constructionem tamen citra conjunctionem aut divisionem nullo modo variet, dicendum erit ibi non esse Amphiboliam. Sic enim semper intelligenda sunt verba nostra, quando de Amphibolia disputantes varietatis constructionis mentionem facimus, ut sc. varietas ista intelligatur & sit citra conjunctionem & divisionem verborum: alioquin enim ipsa divisio & conjunctio verborum orationis, sine ullo dubio, constructionem variam ipsius sermonis facit.

Iam quod attinet ad varietatemgeneris & numeri in nominibus, crederem ambiguitatem inde provenientem non ad Amphiboliam, sed ad Æquivocationem pertinere, ob id videlicet, quòd varietas ista inducit in ipsam vocem, si non omnino, aliquo saltem modo, variam significationem. propterea in exemplo illo, quod apud aliquem ex iis, qui istas fallacias tractant, scriptum invenimus: Asini sunt Episcopi : *ubi ipsi volunt omnino esse Amphiboliam, credimus nos (quatenus vox* Episcopi *& unum* Episcopum *& plures significare potest, unde etiam magna ex parte ambiguitas ipsius orationis oritur) ambiguitatem istam, non ad Amphiboliam, sed ad Æquivocationem referendam esse.*

Quòd si quis nobis objiciat, Aristotelem exemplum attulisse Amphibolia, ubi diversitas & numeri & generis in una voce simul est. Est autem hoc exemplum illud jam a nobis explicatum, Græcè σιγῶντα λέγειν. Vox enim σιγῶντα, ut ipsemet Aristoteles exponit, & silentem, quod est masculini vel fœminini generis, & numeri singularis, & silentia, quod est generis neutrius, & numeri pluralis (quanquam, quod attinet ad Genus, vox Græca non perinde ut Latina silentem, ad utrumq; genus masculinum & fœmininum, sed ad masculinum tantùm pertinet) si inquam objiciat quis nobis istud ipsum Aristotelis exemplum, respondendum est diversitatem generis & numeri non illud revera esse, quod ambiguitatem istorum verborum facit, sed tantummodo variam constructionem, prout videlicet verbum σιγῶντα aut rem agentem aut rem patientem significat, quod verissimum esse deprehendetur, si quis verbum istud semper eodem genere ac numero accipiat: Videbit enim eo quoque casu non minùs eandem varietatem in verbis istis inveniri, quàm si diverso genere ac numero accipiatur. Fac igitur σιγῶντα semper silentem significare, est omnino hic nihilominus ambiguitas, si inquam hæc duo verba acccipiamus, silentem dicere. *Possunt enim significare & aliquem, qui silens dicat, & aliquem, qui dicat silentem, id est, de silente. Quamvis igitur Aristoteles commodioris exempli & usitatioris sermonis causâ ita seipsum interpretatus fuerit, ut ver-*

bum σιγῶντα modò numero singulari, & genere masculino, modò numero plurali & genere neutro acceperit, non tamen sequitur, ex variatione ista nasci revera Amphiboliam, sed, ut diximus atque docuimus, ex varia constructione.

De verbis porrò, quorum voces modò activè modò passivè accipi possint, ut contingit apud Græcos in plærisq; vocibus verborum mediorum, quæ vocant, crediderim, nisi subtiliter nimis velimus hac in re versari, istam varietatem nullo modo ad Amphiboliam, sed ad Æquivocationem pertinere. Quãvis enim necessariò, ubi hæc varietas incidat, constructionis diversitas citra ullam verborum conjunctionem aut divisionem perpetuò adsit; tamen considerandum est, ex varia significatione ipsius vocis ambiguitatem revera nasci, quod jam diximus proprium esse Æquivocationis, & ex varia ista significatione varietatem constructionis quodammodo per accidens consequi, non autem contrà ex constructinis varietate significationis diversitatem oriri, quod tamen neceße esset, si ambiguitas orationis ad Amphiboliam referenda esset.

Nunc videretur aggrediendum, ut divisiones aliquas ipsius Amphiboliæ faceremus; sed priùs adhuc de exemplo quodam agendum est, quod ferè ab omnibus affertur hujus ambiguitatis, quam Amphiboliam appellamus. Est namq; exemplum illud celeberrimum, illud inquam, quod Crœso adversus Cyrum exercitum ducturo ab oraculo responsum est: Crœsus Halim superans magnam pervertet opum vim.

vim. Quicquid enim alii dicant, nos nullo modo credimus, in reſponſo iſto, quantumvis ambiguo, illam Amphiboliam ejus generis de quo loquimur (quæ ſcilicet ab Æquivocatione præcipuè diſtinguatur, & ab aliis ſimilibus fallaciis, qualis eſt etiam conjunctionis & diviſionis) contineri, ſed varietatem, quæ ex duobus in eo reſponſo naſcitur, ad alia omnino genera ambiguitatum referendam eſſe, ut poſtea dicemus. Nec obſtat, quod Cic: lib: 2. de Divinatione appellet ambiguitatem iſtius reſponſi Amphiboliam; Neq; enim Cicero in loco iſto ad iſtas Ariſtotelis fallacias reſpexit, ſed Amphiboliæ nomine generali ſignificatione pro ambiguitate eſt uſus. Nam hoc idem, ni fallor, ipſe Ariſtoteles in his ipſis libris duobus Elenchorum, aliquando fecit, ut ſcilicet, quamvis apertè inter Amphiboliam & alias Ambiguitates ſermonis in fallaciis iſtis enumerandis diſtinxerit, tamen Amphiboli & Amphiboliæ vocibus ita uſus fuerit, ut etiam & Æquivocationem & Ambiguitates alias, præter illam ſpecificam Amphiboliæ, quam tradidit, omnino ſignificet. Quicquid ſit, illud certum eſt, varietatem hujus reſponſi, id eſt ſignificationis ejus, non habere, judicio meo, quicquam commune cum ſpecifica illa Amphibolia. Ambiguitas ſiquidem reſponſi iſtius, vel ex verbo pervertet oritur, vel ex eo, quòd in oratione illa eſt tacitus defectus quidam. Quod attinet ad verbum pervertet, illud ita accipi poteſt, ut ſignificet veram & propriam actionem, ita ut ſenſus ſit: Crœſum verè ac propriè tanquam agentem, idque operantem perverſurum

magnam vim opum. Hoc autem sensu verbum istud acceptum omnino efficiet, ut sensus sit, Crœsum alienarum opum vim perversurum. Neque enim suas ipsius opes quisquam, propriè loquendo & propriè agendo, pervertit: sed si verbum istud ita accipiatur, ut perversio non ab eo, qui id agat, proficiscatur, sed per accidens ex iis, quæ ab illo fiunt, oriatur, tunc sensus erit, non quidem Crœsum alienas opes perversurum, sed suas ipsius, dum interim aliud agit, id est, dum quærit alienas opes pervertere, perversurum suas. Quod porrò attinet ad alteram ambiguitatis causam, quæ est, quòd desideratur aliquid in voce opum, ut scilicet intelligi possit, an de suis, an de alienis opibus sermo fiat, certum est, si suarum *subintelligendum sit, diversum planè fore sensum ab eo, si* alienarum *subintelligatur. Iam verò sive hæc, sive illa, sive utraque varietas ambiguitatem istam inducat, certissimum est, hic nullam variam constructionem inveniri, & propterea ne Amphiboliam quidem esse propriè ac specificè dictam. Quæ igitur, quæret quis, est causa specifica istius ambiguitatis, seu ad quam fallaciam ex illis Aristotelicis, ea, quæ hoc responso continetur, referenda est? Si Aristotelis librum de Poëtica & Rhetorica haberem, crederem me securius aliquid ex ipsius Aristotelis mente respondere posse. Videor enim mihi meminisse, vel in utroque, vel in alterutro istorum suorum librorum Aristotelem hujusce exempli mentionem facere, eaq; verba dicere, ex quibus facilè intelligi possit, ad quam ex ipsius fallaciis, fallacia ista pertineat. Credo tamen*

do tamen, ni fallor, ipsum in Poetica ad ænigma responsum istud referre. Quodsi ita est, videtur posse concludi, istius responsi fallaciam ad Æquivocationem pertinere. Nam, ut ipse, si rectè memini, in eodem libro tradit, ænigma aliud nihil est, quàm coacervatio figurarum sermonis, unde obscuritas necessariò oritur. Sermonis verò figuras omnes ad Æquivocationem pertinere, quatenus ambiguitatem aliquam continent, suprà a nobis & dictum & ostensum est. Cæterùm, si velimus utramque, quam diximus, ambiguitatis in responso isto causam separatim considerare, dici poterit, quod attinet ad priorem, quæ in verbo pervertet consistit, ibi accidentis fallaciam esse. Ex accidente enim, ut jam dictum est, pervertit Crœsus opes suas, dum alienas pervertere curat. Quòdsi quis admittere nolit, quod tamen nobis admittendum omnino videtur, tunc aliud nihil relinquetur, nisi ut in verbo isto sit Æquivocatio. quatenus scilicet modò significat veram actionem, idq; quod quis agere intendit, modò non veram. & id, quod ex accidente, ex cujuspiam actione proficiscitur. Quod verò attinet ad alteram causam, quòd, inquam, reticeatur verbum vel alienarum, vel suarum addendum voci opum; videtur Aristoteles in istis ipsis Elenchorum libris orationes ejusmodi ad aliud quodpiam genus referre, quatenus pertinet ad ambiguitates in illis contentas, quàm ad eiusmodi, ubi dici possit, contineri aliquam ex fallaciis ab ipso in dictione existentibus enumeratis. Quòdsi quis tamen urgeat, & velit omnino disertè

dici,

dici, quid ſentiendum ſit, ſi ad ſallacias in dictione exiſtentes, ut quidem omnino videtur, iſta ſit referenda, tunc dicendum ſimiliter erit, eam ad Æquivocationem pertinere, quandoquidem vox opum ſimpliciter prolata tam ſuas quàm alienas opes ſignificare eſt apta.

Hoc celebri exemplo a nobis examinato, iam ad ipſam Amphiboliæ diviſionem veniamus. Dico *igitur, ut omnis perſecta diviſio videtur ab initio bimembris tantùm eſſe debere, aliam Amphiboliam eſſe, quæ cum verbo, id eſt, ea orationis parte, ſic propriè a Grammaticis dictâ, fiat, aliam verò, quæ ſine verbo. Rurſus ejus, quæ fit cum verbo, alia eſt, quæ ambiguitatem ſuam ducit ex una tantum voce variè conſtructa; alia verò, ubi ambiguitas ex duabus ſimul vocibus variè conſtructis proficiſcitur. Vtriusq. iſtius Amphiboliæ, quæ cum verbo fit exempla habemus apud ipſum Ariſtotelem: quandoquidem exempla illa,* Quod quis cognoſcit, hoc cognoſcit; Et, quod quis videt, hoc videt, *pertinent ad eam Amphiboliam cum verbo, quæ ex una tantùm voce variè conſtructa oritur. Exemplum verò illud eiusdem Ariſtotelis:* Velle me hoſtes capere, *ad alteram illam Amphiboliam cum verbo factam ſpectat, quæ ex conſtructione varia duarum vocum eodem tempore ducitur, ut per ſe, tam in hoc, quàm in duobus ſuperioribus exemplis id, quod diximus, arbitramur omnibus manifeſtum eſſe. Veruntamen, non omittemus, quin dicamus, in hoc ultimo exemplo id, quod de eo affirmavimus, apertè conſtare ex eo, quod*

& vox.

& vox me, & vox hostes isti varietati constructionis subjaceant: Vno siquidem sensu me res agens est: hostes verò patiens. Altero verò contrà, hostes res agens est, me verò patiens. At in duobus prioribus exemplis, utrocunq; sensu, qui illis subest, & ambiguitatem facit, Pronomen Hoc tantùm variè construitur, & modò agentis, modò patientis locum tenet. Atq; hic non omittam, quin moneam, ex exemplis istis Apostolicis & aliis similibus, illa, in quibus ambiguitas ex cōstructione varia duarum simul vocum oritur, meo quidem judicio, verè ac propriè ac simpliciter Amphiboliam esse: sed eam, quæ ex una voce tantùm, qualis ea est, quæ in exemplis Aristotelis habetur, variè constructa ortum suum ducit, non mihi videri simpliciter Amphiboliam appellari posse, quicquid Aristoteles contrà sentire videatur. Arbitror enim sano modo ipsius verba accipienda esse. Nimis enim, ni fallor, apertum est, in exemplis istis ambiguitatem potiùs ex conjunctione & divisione nasci, quàm aliunde; & jam non semel diximus, ubi cojunctio & divisio verborum varietatem sensus inducit, quantumvis constructio varia meritò dici possit, tamen ibi Amphiboliam minimè esse: seu fallaciam, quæ inde oriri possit, non ad Amphiboliam, sed ad conjunctionem & divisionem pertinere. Quòd autem in exemplis istis id fiat, quod diximus, ex eo apparet, quòd cùm dico: Quod quis videt, hoc videt, tunc, si sensus sit, quod aliquis id videat, quod ipse videt, verbum videt secundo loco positum, conjungi debet cum voce quis. Sed si sen-

sus fuerit,

sus fuerit, quòd id, quod aliquis videt, ipsum videat, tunc sine dubio verbum videt non cum voce quis, sed cum voce hoc jungendum est, & ita constare manifestè videtur, hic esse verborum conjunctionem aut divisionem. Arbitror autem Aristotelem, qui alioqui hac ipsa in re, id est in animadvertenda conjunctione ac divisione verborum, eaque ab aliis, quæ ambiguitatem in oratione faciant, distinguenda, diligentissimus ac perspicacissimus, ut solet, omnino fuisse videtur, propterea ad Amphiboliam ejusmodi exempla retulisse, quia illius tantùm rei rationem habuit, quòd in duabus illis vocibus, aut similibus, Hoc videt, pronomen hoc modò agentis modò patientis locum tenet, seu tenere potest, quod Amphiboliæ proprium esse diximus. Cui rei adde, quòd in exemplo isto, utrumcunque ex illis duobus sensibus, quos diximus, sequaris, semper secũdum verbum videt conjungitur cum Hoc, id est, nũquam ab eo disjunctum est, id quod non videtur contingere in fallacia divisionis, & cõpositionis hujus generis, seu malis dicere compositionis tantùm, aut divisionis tantùm. Cum n. hujus generis est seu Divisio, seu Compositio, quemadmodum postea videbimus, tunc verbum, seu verba aliqua si cum uno præter id, quod fas est, cõponuntur, necessariò ab altero dividũtur. Quod cùm hic, ut jam ostensum est, non cõtingat, sed verbũ illud videt secundo loco positum, quamvis in altero sensu cum pronomine quis conjungatur, in altero verò minimè, tùm cum pronomine hoc, ut dictum fuit, semper sit conjunctum, sed tantùm modò agentis modò

tis, modò patientis locum teneat, nihil mirandum est, si Aristoteles non ad Fallaciam Divisionis aut Compositionis, sed ad Amphiboliæ fallaciam exemplum hoc retulit. Veruntamen negari id non potest, quod ab initio diximꝰ, in ejusmodi exemplo esse mixturam quandam, nec simplicem Amphiboliam in eo posse animadverti, cùm illa, quæ in eo reperitur, sine varietate Conjunctionis ac Divisionis esse nequeat.

Vidimus de utroq; modo Amphiboliæ, quam primi ejus membri fecimus, quantum pertinet ad Aristotelis exempla: Nunc, prout nobis moris est, adducenda essent istiusmodi exempla ex S. literis, atq; ut hactenus fecimus, & institutum nostrum est, ex ipso Novo Testamento. Sed quod attinet ad primum modum, cùm scilicet una tantùm vox variè accepta, id est modò cum significatione aliqua agendi, & modò patiendi, variam ut constructionem, sic significationem orationis facit, nullum adhuc succurrit in scripturis N. T. exemplum: propterea ad exempla alterius modi accedemus, in quo tamẽ tractando, non afferemus exempla, quæ sint planè similia ejus unius, quod hujusmodi Aristoteles attulit, illius, inquam, velle me hostes capere, non quòd nõ sint hujusmodi exempla in scriptis N. T., nec sanè raro: sed quia ejusmodi sunt, quæ nulli hominum, quod sciam, hactenus difficultatem aliquam pepererint, quominus locum ita intellexerit, ut intelligĩ debet, quamvis planè rudis atque inexercitatus fuerit. Et hoc quidem dico, quatenus ad ea exempla attinet, quæ a me hactenus observari potuerunt. Potest

enim

enim alioqui fieri, ut aliqua alia sint, planè istius Aristotelici similia, quæ efficiant, ut quis de loci sensu dubitet: sed ea mihi, ut nondum cognita, necessariò hoc loco omittenda sunt: satis igitur fuerit, si exempla attulerimus, quæ ad istum secundum modum alioqui omnino pertineant, etsi aliquid dissimilitudinis cum Aristotelico exemplo, ejusq́ aliis similibus omnino habeant: satis inquam fuerit, si sint ejusmodi, in quibus non in una voce tantùm, sed in duabus propter variam constructionem sit ambiguitas, quæ est quodammodo substantia hujus secundi modi.

Exempla *igitur erunt, ubi cum verbo* sum, *quatenus, ut illud Grammatici vocant, verè substantivum est, duo conjunguntur, sive ab eo duæ voces reguntur, quarum unam ante se, alteram verò post se, ut iidem Grammatici loquuntur, planè regat, ita ut, Dialecticè loquendo, altera subjecti, altera verò prædicati locum teneat. In quo nos antea diximus posse interim animadverti id, quod Amphiboliæ proprium quodammodo esse diximus, ut ambiguitas variaqúe ipsa constructio orationis inde nascatur, quòd una aut duæ voces, modò agentis, modò patientis locum teneant, quandoquidem, ut diximus,* eã vox, quæ substãtivo verbo juncta locum subjecti tenet, videtur passionem aliquam significare, ea verò quæ prædicati actionem. *Quam considerationem Passionis & Actionis, ideo excogitavimus, ut omnia Genera Amphiboliarum complecteremur. Quòd si quis in ea Amphibolia, quæ verbum habet, sic propriè a Grammaticis appellatum,*

alia ratione id, quod nos intelligimus, exprimere velit, poterit eo modo loquendi uti, quo nos proximè usi sumus, regendi ante se & post se, *unde sine dubio Ambiguitas oritur.*

Sed jam ipsa exempla exponamus. Primum exemplum erit illud, quod legitur 1 cap: Ioh: Et Deus erat verbum. *Incertum enim esse videtur, utrū* v. 1.
Deus *subjecti, an verò prædicati locum in ista oratione obtineat? & sic vicissim de voce* verbum *eadem est dubitatio; unde factum est, ut non desint viri doctissimi, tam hujus quàm illius sententiæ defensores; adeo, ut ex hoc loco altera eorum pars omnino concluserit, quòd Deus sit verbum, & inde multò vehementiùs ex loco isto Iohannis argumentati fuerint adversus illos qui negant, verbum id est, Christum, esse illum unum Deum. Nam certè id inde consequitur, si nomen Deus in istis Iohannis verbis subjecti locum teneat.* Hoc *enim significat* Deum *illum unum ibi intelligi: nec, ut quidem arbitror, in toto* Novo Testamento *ullus est locus, ubi vox* Deus *subjecti locum tenens, illum unum* Deum *non significet. Verùm dicendum est, istos, quantumvis eruditos, argumentatione ista sua, ex loco isto ductâ, in Amphiboliæ fallaciam incidisse: Cùm non modò nihil cogat, ita Evangelistæ verba accipere, ut vox* Deus *subjecti locum teneat,* verbum *verò prædicati: sed etiam non desint rationes, quæ doceant, omnino Evangelistæ mentem fuisse, nomen* Dei *subjecti loco minimè ponere, sed tantùm prædicati;* verbi *verò non prædicati, sed subjecti: quas hoc loco enumerare*

atque explicare necessarium esse non duximus, tantùm unius mentionem faciemus, quæ ab aliis etiam observata est, quòd videlicet, si mens Evangelistæ fuisset, ut vox Dei subjecti locum teneret, omnino ei articulum addidisset. Nam alioqui, cùm Articulus voci tantùm verbi appositus inveniatur, id solum satis indicare videtur, verbi vocem subjecti, Dei verò prædicati locum tenere; sensumq; esse, quòd verbum erat Deus, non quidem ille unus Deus, qui ibidem proximè nominatus est; siquidem cum articulo est nominatus, quem hîc deesse diximus: sed tamen Deus, id est, divina potestate atq; imperio præditus. Suprà enim, cùm de exemplis Æquivocationum in sacris literis ageremus, satis docuimus, Dei nomen Æquivocum esse, & sæpè illum significare, qui insigni aliqua potestate sit præditus; multò autem magis, si divinâ, etiamsi non sit ille unus Deus. Neq; obstat, quòd hac ratione videatur naturalis loquēdi ordo immutatus, quippe quòd talis ordo requirat, ut nomen illud, quod subjecti locum, si substantivo verbo junctum fuerit, tenere debet, non post ipsum verbum, sed antè collocetur, contrà verò illud, quod prædicati locum tenet, non antè, sed pòst collocari debeat; quandoquidem, ut mox videbimus, non desunt exempla contrarii ordinis in ipso Novo Testamento.

Alterum igitur exemplum nunc sit illud, quod legitur, Act: 8. Vbi Eunuchus ille, quem Philippus baptizaturus erat, hæc verba protulit: Credo filium
v. 37. Dei esse Iesum Christum. Quod sanè exemplum aliquantò rectiùs dicitur Amphiboliam continere,

cùm

cùm utrique voci, tam filio Dei, quàm Iesu Christo appositus sit articulus. Est autem manifesta hujus orationis ambiguitas ex constructione varia, cùm ex ipsis verbis statui omnino non possit, an Eunuchus dicere voluerit, quòd filius Dei, ut subjectum, sit Iesus Christus, quod sit illius prædicatum; an verò contrà, quòd Iesus Christus, ut subjectum, sit Filius Dei, quod sit ejus prædicatum. Quidam certè præcipuus inter illos, qui hodie contendunt, Filium Dei, quamvis non sit ille unus Deus, fuisse ante orbem conditum, & postea hominem in Virginis Mariæ utero factum esse, omnino ex loco isto probari vult, quòd filius Dei sit factus Iesus Christus, idq́; ob naturalem illum ordinem, de quo diximus. cùm nimirum filius Dei ante substantivum verbum collocatus fuerit, id est, vox ista filius Dei, *post verò collocata fuerit vox* Iesus Christus: *sed plurimùm fallitur: Omnis enim scriptura testatur, Iesum, seu Iesum Christum, quatenus Christi nomen tanquam proprium unà cum nomine Iesu illius personæ profertur, esse ipsum Dei filium, idque non omnino & absolutè, nisi post resurrectionem suam a mortuis, ut inter cætera testimonia apertè colligitur ex iis, quæ a Paulo dicuntur, tum Act: 13. tum 1. cap: epist: ad Romanos. In loco enim Actor: ad Christi resurrectionem accommodat locum Psal: 2.* Filius meus es tu, ego hodie genui v. 33.
te: *in loco verò ad Romanos, si vox Græca* ὁρισθέν- v. 4.
τος *rectè exponatur, omnino dicit, Christum per resurrectionem a mortuis constitutum fuisse Dei filium.* Ex quo sequitur, tantùm abesse, ut Dei filius fa-

ctus sit Iesus Christus, ut jam Iesus Christus esset (sumendo videlicet, ut diximus, hic nomen Christi tanquam appellationem ipsius Iesu, nec propriam ac perfectam ipsius significationem considerando, prout sine dubio factum fuit ab Eunucho illo, cùm illa verba protulit) antequam plenè ac perfectè filius Dei foret. Quanquam praeterea ipsum nomen Iesus, quod personam ipsam omnino significat, satis per se ostendit, isto in loco, Iesu Christi nomen non praedicati, sed subjecti locum tenere; neque enim personae praedicari ipsae solent, sed de illis aliquid praedicatur. Hoc dixi, ne quis adversus ea, quae proximè diximus, cavilletur, Eunuchum similiter, cùm filium Dei nominavit, perfectam filiationem non intellexisse, hacq; ratione credat se posse effugere, quominus fateatur, Iesu Christi nomen isto in loco subjecti locum tenere.

Ratio porrò, quae hominem istum, cujus antea meminimus, & alios fortasse, qui illum imitantur, movet, ad locum istum ita interpretandum, ut Iesu Christi nomen praedicati locum teneat, quaeq; nulla alia est, quàm ut diximus, naturalis quidam, uti videtur, loquendi ordo, exemplis, ut antea indicavimus, ex ipso novo Testamento sumptis, facilè refelli potest: praecipuè verò ex eo, quod legimus 2 Cor: 3. u-
v. 17. bi haec verba habentur, Dominus autem spiritus est, vel potiùs ille spiritus. Est enim ibi non minùs in Graeco contextu, tam voci Domini, quàm voci Spiritus articulus appositus, quàm in loco Actorum voci filii Dei, & voci Iesu Christi appositus fuerit: & tamen

& tamen nomen Spiritus sine dubio subjecti locum tenet, Dominus verò prædicati. Dixerat enim proxime Apostolus verba hæc : Vbi autem conversus v.16.
fuerit ad Dominum, auferetur velum : *& statim subjungit*, Dominus autem spiritus est. *Explicat siquidem his postremis verbis, quid Domini nomine, quod in anteriore membro protulerat, intelligat, quidvé sibi voluerit, cùm dixit:* Vbi autem conversus fuerit ad Dominum: *nempe se Domini nomine, nihil aliud, quàm ejus spiritum intellexisse, dicereque voluisse, ubi Iudæus homo spiritus Christi particeps fuerit factus, ablatum iri velum illud, quod super ipsius cor est, ut antea dixerat, quo minùs, cùm Moses legitur, id quod legitur, intelligere possit, quod ipse Apostolus satis declarat, cùm deinceps statim subjungit :* Vbi autem est Domini spiritus, ibi est libertas. *Patet igitur, etiamsi nomen Spiritus posteriore loco sit positum, Domini verò nomen priore, tamen id nihil obstare, quominus Spiritus nomen subjecti, Domini verò prædicati locũ teneat. Nam etsi in exemplo isto verbum* est *legitur post utrumque nomen, tamen ordo, de quo diximus, quo illa scripta sunt, omnino requirit, ut perinde sit, ac si nomen* spiritus *verbo isti postpositum fuisset, & dictum foret,* Dominus autem est Spiritus. *Sic enim intelligendum est, quod antea diximus de nomine ex illis duobus post substantivum verbum posito, ut scilicet non sit necesse id disertè fuisse factum, sed satis sit verba ita prolata fuisse, ut idem valeant, ac si id disertè sic factum esset; & breviter,*

ut intelligatur, quod diximus de nomine posito post verbum est, idem planè esse, ac si dixissemus, illud non priore sed posteriore loco respectu alterius nominis fuisse positum. Aliud adhuc exemplum afferemus istius non servati ordinarii ordinis, cùm nihilominus interim id nomen, quod posteriùs est positum, subjecti, quod verò priùs, prædicati locum teneat.
v. 51. Illud est Ioh. 6. in verbis illis Domini Iesu. Et panis autem, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Vult enim Dominus explicare ac dicere, quòd ejus caro sit ille panis, quem se daturum dixerat: non autem propriè loquendo, quòd panis iste sit ejus caro; & tamen, ut videmus, Caro ejus in istis verbis posteriore loco est nominata, licèt subjecti locum teneat, Panis verò ille priore, licet teneat locum prædicati. Ubi etiam notandum est, quòd utrumq; istud nomen similiter, ut in aliis proximis exemplis, habet sibi in Græco articulum appositum. Unum adhuc exemplum afferemus hujus generis Amphiboliæ, ubi duo nomina sunt cum verbo substantivo, & interim non planè constat, utrùm ante vel pòst ab eo verbo regatur. Est autem hoc ex-
v. 27. emplum id, quod legitur Iohan. 4. πνεῦμα ὁ θεός. Quamvis enim nullum hic habeatur expreßum verbum, tamen videtur omnino subaudiendum verbum est, quo subaudito, oritur dubitatio, an in istis Christi verbis intelligendum sit, quòd Deus sit spiritus, an verò, quòd spiritus sit Deus? Tametsi enim vix invenitur, qui ita locum interpretetur, ac si Christus dixißet, quòd spiritus sit Deus, tamen, cùm videamus

in illo alio exemplo, apud eundem Ioh: cap. 1. Verbum erat Deus, *non paucos esse, qui ita verba ista interpretentur, ac si scriptum esset, quòd Deus sit verbum, nulla ratio est, cur iidem similiter hoc in loco non ita verba interpretentur, ac si hic scriptum foret, quòd* spiritus est Deus. *Non enim minùs in alio illo loco, id, quod isti prædicatum faciunt, appositum habet articulum, id verò, quod subjectum esse statuunt, non habet, quàm hoc in loco eveniat, si nomen* spiritus *subjecti loco ponant, prædicati verò nomen* Deus. *Sed quia interpretatio ista, ut Christus dixerit, quòd spiritus sit Deus, satis per se coacta apparet, & minimè accommodata ad Christi mentem, ejusq; propositum; propterea factum est, ut verba ita accepta fuerint, quemadmodum ratio ipsa requirit, propter illud ipsum, quod modò commemoravimus, videlicet quòd nomen* Deus *hoc in loco articulum habet, nomen verò* spiritus *minimè: hoc enim, ut superiùs diximus, satis esse potest, ad nobis demonstrandum, utrum nomen prædicati, utrum subjecti locum obtineat, quandoquidem sic loquendi ratio fert in similibus locutionibus, ut id nomen, quod articulum habet, sit subjectum, quod verò non habet, prædicatum. Nihil igitur dubitandum est, si verbum substantivum in istis Christi verbis subintelligi debet, nomen* Dei, *pro subjecto, nomen verò* spiritus, *pro prædicato accipiendum esse, & istorum verborum esse sententiam, quòd* Deus sit spiritus, *id est, res, quæ sensibus nostris minimè pateat, aut ulla ratione deprehendatur. Ex quo peraccom-*

modè Christus intulit, similiter Deum ita adorandum esse, ut rerum sensibus subjacentium nulla ratio habeatur, quasi sine hujusmodi rebus consistere non possit Dei vera ac legitima adoratio. Id enim est, quod dicere voluit Christus, affirmans Deum in spiritu & verittae adorandum esse. Sed animadvertendum est, ut hoc obiter hoc in loco dicamus, tanquam necessarium ad perfectam istius loci, quod attinet ad sensum Grammaticum, examinationem, nempe, quòd non omnino videtur esse necessarium, ut verbum substantivum subaudiatur; sed potest non incommodè ex præcedentibus repeti verbum quærit, ita ut sensus sit, quòd Deus quærit spiritum; quandoquidem vox spiritus, quæ, ut diximus, Græcè est πνεῦμα, non minùs accusativi casus esse potest, quàm nominativi. Quòd si ita locus interpretandus esset, haberentur hic duæ mistæ fallaciæ; una Amphiboliæ, propter vocem πνεῦμα, quæ & hoc & illo casu, unde varietas constructionis oriri solet, accipi potest; altera verò Divisionis, cùm nomen πνεῦμα, quod debet conjungi cum verbo superiore, quærit, ab eo dividatur, si priorem sensum sequi velimus; quemadmodum priore sensu retento, necesse est nomen πνεῦμα esse nominativi casus: cùm tamen, si posterior hic sequendus esset, necessariò accusativi casus foret. Et hoc volumus esse satis ad primum membrum seu caput, quod Amphiboliæ fecimus, explicandum, atq; exemplis illustrandum, ubi scilicet verbum aliquod interveniat, quod vel expreßum

pressum sit, vel omnino subaudiri debeat. Ad alterum igitur membrum seu caput accedentes, ubi nullum verbum sit, nec expressum nec necessariò subaudiendum, & tamen Amphibolia omnino appareat; dicimus, totum istud caput primùm posse ita in genere exponi, quòd ejusmodi Amphibolia eveniat, cùm ex duobus nominibus substantivis, ut Grammatici vocant, unum generandi casu prolatum est, alterum verò alio quopiam casu, ita ut alterum ab altero, quemadmodum iidem Grammatici loquuntur, regi dici possit. Extra hanc formam nullum mihi occurrit sive in sacris, sive in prophanis scriptorib. exemplum, in hac verò permulta; è quibus quædam, quæ in Novo Testamento inveniuntur, seligemus, eaq; explicando examinabimus. Mirum est autem, quàm ista duorum substantivorum nominum inter se conjunctio, varias ambiguitates in sermone pariat; quæ omnes tamen aut ad Æquivocationem, aut ad eam, quam præ manibus habemus, Amphiboliam referuntur. Nos de illis tantùm agentes, quæ ad Amphiboliã pertinent, non omittemus tamen, quin aliquid dicamus, ut internosci possit, utrùm ejusmodi ambiguitas ad Æquivocationem, vel ad Amphiboliam referenda sit? Cætera, quæ ad ejusmodi locutiones explicandas pertinere possunt, quamtumvis locutiones istæ in ipsis sacris literis inveniantur, hoc loco omittemus, ut ea, quæ, licèt alioqui utilissima explicatu, extra propositum nostrum sint, & non ad Dialecticam, sed vel ad Theologiam, vel ad Grammaticam omnino pertineant.

Iam verò Caput istud, quod fecimus, & quale sit exposuimus, Amphiboliæ, dupliciter considerari potest. Nam vel ista duo substantiva nomina ita sunt prolata, ut illud, quod Genitivo casu prolatum est, possit & agentis & patientis locum tenere, unde Amphibolia proficiscatur: vel quamvis non omnino ita de tali nomine affirmari possit, varia tamen nihilominus constructio esse potest duorum istorum nominum inter se, ex qua aliqua tamen varietas Passionis & Actionis nascitur, quemadmodum postea apertiùs explicabimus. Prioris generis exemplum esto illud, quod apud Paulum cap: 8. ad Rom. legitur in
v. 35. *verbis illis:* Quis nos separabit à charitate Dei? *Neq; enim ulli dubium esse potest, quin charitas Dei ita intelligi possit, ac si dictum fuisset, charitas, quâ Deus diligitur, & rursus, quin etiam possit intelligi charitas, quâ Deus diligit. Et sic videmus verum esse, quod dixi hoc in exemplo, nempe, quòd nomen substantivum ex illis duobus, quod generandi casu prolatum est, nempe Dei, modò agentis, modò patientis locum in verbis istis tenere possit. Cùm autem patiens & agens hac in tractatione nominamus, jam abundè notum est, nos more Grammaticorum loqui, ne quis alioqui cavilletur, nos Deo passionem tribuere. Cùm enim ita accipiuntur verba ista, ac si dictum foret, charitas quâ Deus diligit, tunc Deus ut agens consideratur, cùm verò ita, ac si scriptum esset, charitas, quâ Deus diligitur, tunc Deus secundùm Grammaticos patientis tenet locum. Non pauci autem sunt, qui propter Amphiboliam istam, verum*

sensum

ſenſum iſtius loci non ſunt aſſecuti, ita eum interpretantes, ac ſi dictum eſſet, Charitas, qua Deus diligitur; Sed falluntur omnino iſti. Altero ſiquidem ſenſu ſine dubio Apoſtolus verba iſta protulit, quemadmodum præter alia, quæ id docere poſſunt, ſatis oſtendunt poſtrema verba ejus capitis, ubi Paulus eandem ſententiam repetens, mentionem facit charitatis Dei, a qua nulla res ſeparare nos poſſit, quam charitatem ait eſſe in Chriſto Ieſu Domino noſtro; quod ſatis declarat illum loqui de charitate, quam Deus per Ieſum Chriſtum humano generi oſtendit, & conſequenter de ea charitate, non quâ Deus diligitur, ſed quâ ipſe diligit. Alius locus eſt magni momenti, qui ſimiliter propter talem Amphiboliam vulgò intellectus non eſt, & propterea non ſatis aptè affertur à multis ad concludendum, quòd Chriſtus jam prophetarum Veteris Teſtamenti tempore non modò eſſet, ſed etiam illis ſpiritum ſuum impertiret. Apud Petrum ſiquidem 1. Epiſtola capite 1. ad hunc v.10.11.
modum legitur: De qua ſalute exquiſiverunt atque ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in vos gratia prophetaverunt, ſcrutantes in quod vel quale tempus, ſignificaret in eis ſpiritus Chriſti, prænuncians eas, quæ in Chriſto ſunt, paſſiones & poſteriores glorias. *Quo in loco verba illa* Spiritus Chriſti, *ita ab iſtis accipiuntur, acſi dictum fuiſſet, Spiritus, quem Chriſtus ſpiravit; cùm tamen, ut ita interpretentur, nihil cogat; cùm ita illa accipere poſſimus, acſi ſcriptum eſſet, Spiritus, quo Chriſtus ſpiratur, id eſt, res ad Chriſtum*

pertinentes

pertinentes;quemadmodum ſine dubio accipiendum eſſe locum ea omnia teſtantur, ex quibus apertè docemur, Chriſtum non antea fuiſſe, quàm ipſe Ieſus Nazarenus extiterit,qui ipſe Chriſtus eſt, & nemo alius præter aut ante illum.Sed non eſt hîc iſta exactiùs & pleniùs tradendi locus: ſatis ſit ad locum explicandum, ambiguitatem locutionis indicaſſe. Vbi interim videtis,id quod antea diximus,Nomē, quod Genitivo caſu elatum eſt, & agentis & patientis locum tenere poſſe, unde Amphibolia ortum ducit.

Tertium adhuc locum ejusdem formæ afferemus. Is eſt cap: 13. poſterioris epiſt:ad Cor: in ipſo epiſtolæ fine,ubi legitur; Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritus ſancti, ſit cum omnibus vobis. *Verba enim illa* Communicatio Spiritus ſancti, *ita accipi poſſunt,ut Spiritus S.agentis locum teneat:poſſunt rurſus ita intelligi,ut patientis loco ſit: id eſt, intelligi poteſt, Spiritum S. aliquid communicare, & rurſus non minùs poteſt intelligi, ipſum Spiritum ſanctum communicari. Non pauci, ni fallor, fuerunt, qui ita locum acceperunt, ut ſit intelligendum, Spiritum ſanctum aliquid communicare, & ſic ex loco iſto, non ſecùs atque ex ſimilibus quibusdam aliis, in quibus actio aliqua Spiritui Sancto tribuitur, concluſerunt, Spiritum ſanctum eſſe perſonam. Et ſic Amphiboliâ verborum decepti id firmiter ſtatuerunt, & inde argumentati ſunt, ubi nihil firmi eſt; & ſanè non modò nihil firmi in iſta interpretatione & argumentatione eſſe poteſt propter Amphiboliam;*

ſed

sed etiam satis apertum videtur, alterum sensum potiùs sequendum esse, non modò quia tritissimum in sacris litteris est, Spiritum sanctum dari & communicari; sed etiam, quia apud eundem Paulum in locutione simili, id nomen, quod genitivo casu prolatum est, quemadmodum hic nomen Spiritus sancti, non agentis, sed patientis locum tenet. Is locus est 1 ad Corin: cap: 10. v: 16. ubi sic scriptum est: Calix benedictionis cui benedicimus, nonné communicatio sanguinis Christi est; Panis quem frangimus, nonné communicatio corporis Christi est? *Vbi sine dubio nullo modo intelligi potest, vel sanguinem, vel corpus Christi quicquam communicare; Cùm manifestum sit sententiam Apostoli esse, quòd & sanguis & corpus Christi communicentur. Vbi interim non omittemus, quin moneamus, non ita accipiendum esse locum istum Pauli, ac si affirmare voluerit, sumptione calicis & fractione panis, ejusq; comestione in Cœna Domini communicari nobiscum sanguinem & corpus Christi; quandoquidem mens Pauli fuit, non de ipsa re, quæ ibi tum fiat, quicquam docere; sed tantùm de eo loqui, quod ii profitentur, qui ad Domini Cœnam accedunt. Profitentur enim, se jam cum sanguine & corpore Christi communionem habere. Verùm satis sit loci veram sententiam indicasse, ne extra propositum nostrum sine necessitate ulla evagemur. Nunc antequam alteram partem aggrediar hujus posterioris capitis ac membri, quod fecimus, Amphiboliæ; videtur aliquid dicendum, quod ad utramq; partem*

partem meliùs percipiendam spectare plurimùm videtur. Posset enim quis haud planè immeritò dubitare: Cur igitur, si istæ locutiones duorum substantivorum, quorum alterum ab altero regatur, referendæ sunt ad Amphiboliam; cur, inquam, à nobis suprà locutiones illæ, liber Ciceronis, opus Dei, quæ posterior locutio Ioh: cap: 6. legitur, ad Æquivocationem sunt relatæ? Ad quod respondeo, me jam ab initio hujus ipsius tractationis indicasse, ejusmodi locutiones inveniri, quæ non ad Amphiboliam, sed ad Æquivocationem pertineant. Quòd si quis præterea quærat, quomodo internoscenda sint illa, quæ ad Æquivocationem spectant, ab illis, quæ ad Amphiboliam pertinent? dicimus hanc esse certam notam, quòd eæ, quæ ad Æquivocationem referendæ sunt, perpetuò habent, quòd scilicet non modò nomen illud, quod genitivo casu prolatum est, non variat, quod attinet ad actionem & passionem: sed præterea ad utrumq; sensum, qui ejusmodi locutionibus subesse potest, explicandum, necesse est aliquod verbum in alterutro, aut in utroq; eorum adhibere, quod non modò ibi expressum non est, sed neque etiam ex altero illorum Nominum elici potest. Vnde etiam fit, ut nulla varia constructio ex diverso illo sensu emergat, quam diximus esse differentiam specificam, quæ distinguat Amphiboliam ab Æquivocatione. Atque ut non recedamus ab exemplo jam
v.29. allato ex Ioh: cap: 6. Cùm Christus dicit: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem ille misit, si velimus utrumq; sensum, qui subest illis duobus nominibus

minibus opus Dei, planè explicare, necesse est, ut aliquod verbum addamus, quod non modò ibi expressum nullo pacto est, sed neque etiam ex altero istorum nominum elici potest. Vnus siquidem ex duobus sensibus istorum verborum est, ut operis Dei nomine intelligamus Opus, quod Deus in nobis ipse facit. Nam potest quidem per verbum exprimi, quod elici potest ex altero istorum nominum; id est ex nomine operis, ut nimirum pro verbo facit, quod proximè diximus, reponatur verbum operatur: at in altero sensu idem posse fieri non contingit. Est enim alter sensus, ut intelligamus opus, quod Deus probat, vel quod Deo est gratum, vel quod Deus jubet, vel aliquid simile, quod necesse est exprimere per verbum aliquod, quod ex neutro istorum nominum elici revera possit; quemadmodum nullum ex istis tribus, quæ nos protulimus, inde potest derivari. Ex quo, ut dixi, apparet, nullum in locutione ista, utrumcunq; sensum sequaris, esse locum diversæ seu variæ constructioni. Non sic autem accidit in Amphibolia, quæ similiter ex eo constat, quòd in duobus nominibus substantivis, quorum alterum generandi casu prolatum fuerit, ambiguitas sententiæ inveniatur. Ibi enim verbum, quod subaudiri potest, ex altero nominum istorum planè elicitur; aut si non satis est unum verbum subaudire, sed duo subintelligere oportet, tunc similiter utrumque ex duobus istis nominibus elici potest: Vt in exemplo illo, quod jam attulimus, Charitas Dei; Verbum enim, quod subaudiri potest, est verbum diligendi seu amandi, cùm in eo,

ut diximus, sit ambiguitas, quod dubium sit, an in locutione ista intelligi debeat, Charitas, quâ Deus diligit, an verò quâ diligitur seu amatur. Nam verbum diligendi seu amandi planè inclusum est in nomine charitatis, & sic apparet, ut dictum est, diversam constructionem, quatenus nescitur, an Deus hic ponatur ut is, qui diligit, an verò ut is, qui diligitur, ambiguitatis esse causam; & consequenter talis ambiguitas ad Amphiboliam referenda est. Exemplum, ubi non unum modò verbum, sed duo subintelligi possint, & tamen utrumq; ex ipsis illis duobus nominibus eliciatur, habebimus paulò pòst in explicatione alterius membri, quod fecimus Amphiboliæ, ubi verbum nullum fuerit expressum. Ad quod membrum jam devenientes, dicimus, aliquando substantiva nomina duo, ea constructione, quam ab initio diximus, & sæpius repetivimus, cum sensus ambiguitate inveniri, sine ullo expresso verbo, ita tamen ut de varietate illa actionis & passionis non admodum apertè constet, aut certè non ita ut in superiore membro, & in exemplis eorum similibus, quæ in eo explicando attulimus. Cujus rei ratio est, quòd res illa, quæ significatur, nomine generandi casu prolato, non ponitur tali cum significatione, ut manifestè appareat, posse illam & agentis & patientis locum tenere: sed nomen istud genitivo casu elatum habet eam significationem, ut declaret, quid sit id, ex quo cōstet illud, quod altero nomine significatur; & hoc perpetuum esse videtur in membro isto. Neq; enim hactenus ullum exemplum occurrit, quod ad

posterius

poſterius hoc membrum referri poſſit, ubi res ſe hoc pacto non habeat. Eſt tamen neceſſaria in hoc quoq; membro, ad efficiendum varium ſenſum, qui ex illis duobus nominibus eliciatur, varia omnino aliqua conſtructio, ut ſcilicet, ſi ſenſus ille, quem diximus ſolere eſſe talis locutionis (ut ſcilicet nomine generandi caſu prolato id ſignificetur, ex quo conſtet res altero nomine ſignificata) debeat propter alium ſenſum, qui ex iſtis duobus nominibus elici queat, videri non certus, ita, ut Amphibolia inde naſcatur, neceſſe ſit illum alterum ſenſum ex conſtructione naſci diversâ ab ea, quæ retinenda ſit, ſi ſenſus iſte ſequendus fuerit. Nam ſi poſſit quidem alius ſenſus, præter iſtum ex iſtis duobus nominibus elici, & tamen non interveniat conſtructio varia, tunc ambiguitas iſta non ad Amphiboliam, ſed ad Æquivocationem referenda erit. id quod fortaſſe meliùs intelligetur ex aliquo illorum exemplorum, quæ ad poſterius hoc membrum illuſtrandum allaturi ſumus. Primum igitur exemplum ſit id, quod legitur in ſecunda epiſtola ad Timoth: cap: 4. Vbi ſic legimus:
In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, v.8.
quam reddet mihi dominus &c. *Vbi non pauci ſunt, imò pleriq; qui in interpretandis duobus illis verbis* Corona juſtitiæ, *propter eorum ambiguitatem, haud leviter erraverint: Putant enim Paulum dicere voluiſſe, Dominum coronaturum ipſius juſtitiam: cùm tamen mens Pauli fuerit, Dominum daturum ipſi coronam, quæ juſtitiâ eſſet conſtitura, eo nimirum ſenſu, quo apud Petrum 1. epiſt: cap: 5. le-* v.4.

v.12. *gimus,* Coronam gloriæ; *& apud Iacobum cap:* 1.
v.1. Coronam vitæ; *in Apocalypsi verò cap: 12.* Coronam duodecim stellarum. *Certum enim est, in locis istis non posse intelligi coronam, quâ vel gloria, vel vita, vel duodecim stellæ coronentur: sed necesse esse intelligere coronam, quæ gloriâ, vitâ & duodecim stellis constet. Sed dicet aliquis: quomodo potest sensus iste in eo loco Pauli esse? quomodo, inquam, inveniri potest corona, quæ justitiâ constet? Respondeo, sine dubio id, quod istius dubitationis est causa, fuisse etiam caussam, ut locus iste non intelligeretur. Neque enim isto in loco* justitiæ *nomen id significat, quod vulgò significare solet: Sed immortalitatem atque æternam felicitatem declarat. Cum hac enim significatione nomen istud alibi quoque invenitur, ut secunda epistola Petri cap: 3. ubi scriptum*
v.13. *est.* Nos expectare terram novam, & cœlum novum, secundùm Domini promissa, in quibus justitia habitat. *Vbi propter ignorantiam hujus significationis verbi* Iustitiæ, *non modò alii, sed Erasmus ipse est lapsus, credens verba illa* in quibus *significare nos, non autem terram illam ac cœlum novum, etiamsi necesse sit, si quis sensum illum sequatur, admodum duram verborum constructionem inducere. Quòd si vel Erasmus, vel alii quidam post eum, notionem nominis istius animadvertissent, ut scilicet immortalitatem æternamq; felicitatem significare possit; nullo pacto relativum illud* quibus *ad nos, sed ad novam terram & novum cœlum, ut omnino ipsa verba sonant, retulissent. Ad*

Gala-

Galatas quoq; cap: 5. scriptum est: Nos per fidem v. 5
spem justitiæ expectare. *Vbi nisi justiciæ nomine beatam immortalitatem intelligamus, nullus sensus inveniri poterit, qui commodè possit verbis istis subesse.* Caussa *verò, cur significatio ista vocis* justitiæ *à multis non fuerit animadversa, est, quòd ea ex Hebraica lingua, quæ paucis est nota, omnino fluxit; quanquam per figuram illam, quæ Metonymia appellatur, quæq; in aliis etiam linguis locum hac ipsa in re habere potest, significatio ista inducta est: sed usus hoc non tulit, quemadmodum in lingua Hebræa, quæ non alia ratione, quàm hac,* peccati *nomine intelligit non ipsum peccatum sæpenumero, sed peccati pœnam. Sic etiam nomine* justitiæ, *non ipsam quidem justitiam, sed id, quod tanquam præmium justitiam consequitur, intelligit; aut certè, si non propriè id, quod justitiam consequitur, id, quod consequi solet, seu consecuturum est: quemadmodum etiam in nomine* peccati, *per figuram istam in ea lingua accidit, ut scilicet non ipsa pœna peccati, sed id quod peccati pœna esse solet, aut futurum est, significetur. Iam in hoc exemplo* corona justitiæ, *ambiguitatis istius, utrùm intelligi debeat corona, quæ justitiâ constet, an verò corona, quâ justicia afficiatur, quævè justitiæ detur? apparet variam quandam constructionem esse causam. Idem est enim, ac si ambigeretur, utrùm in locutione ista, Iustitia illa sit, quæ coronet, an verò quæ coronetur? & sic simul apparet, subesse hic ambiguitatem, an Iustitia loco agentis sit, an verò patientis? quamvis id non ita sit*

obvium. Potest siquidem duplex iste sensus alio modo explicari, ut scilicet, quemadmodum jam diximus, dicatur unus sensus esse, ut de corona agatur, quæ justiciâ constet; alter verò, ut agatur de corona, quæ justitiæ detur: in qua explicatione varietas ista actionis & passionis non animadvertitur, quæ apertissima est in superiore explicatione: in qua etiam licet animadvertere, verbum Coronandi, *quod in locutione ista subaudiri potest, non esse extraneum, sive aliunde sumptum, sed planè altero istorum nominum, idest, nomine* coronæ *inclusum esse.*

Alterum exemplum hujus Posterioris Membri
v. 5. *sit nobis illud, quod legimus* Tit. *cap. 3. ubi mentio*
fit Lavacri regenerationis & renovationis spiritus Sancti. Vbi similiter, qui non animadverterunt Amphiboliam istam, crediderunt nomine Lavacri regenerationis *intelligi Baptismum, per quem videlicet, si rite sumatur, homines regenerentur: cùm tamen, nisi valde fallor, Paulus per Lavacrum regenerationis, intelligat ipsam regenerationem, qua lavamur, id est à nostris peccatis abluimur; idq́; dupliciter: Primùm, quia, qui regeneratur, peccata exuit, & sic a sordibus peccatorum liberatur. Deinde, quia exutus peccatis, omnem pœnam præteritorum peccatorum effugit: & tritum est in sacris literis,* peccatorum *nomine pœnas peccatorum intelligi. Quòd autem in hunc sensum, quem modò explicuimus, sint accipienda verba Pauli, mox rationibus demonstrare conabimur. Sed antequam hoc fiat, explicandum est, in quo hîc Amphibolia consistat, &*

ostendendum, duplicem hunc sensum, nempe eum, quem priore loco exposuimus, nec nobis probari diximus, & eum, quem posteriore loco subjunximus, & nobis probari profitemur, ex diversa verborum constructione quadam oriri; quæ varia constructio, ut suprà a nobis sæpe dictum fuit, est anima quædam & forma ipsius Amphiboliæ. Constructio igitur varia in hoc est, quòd ista duo verba, lavacrum regenerationis, *vel possunt ita accipi, ut intelligamus Lavacrum, quod regenerat, vel regenerationem, quæ lavat. Priorem constructionem secuti sunt, qui priorem sensum sunt amplexi: posteriorem verò, qui posteriorem. Atque in hoc exemplo id evenit, quod suprà indicavimus, & exemplo aliquo nos confirmaturos esse sumus polliciti; quòd scilicet ad Amphiboliam explicandam necesse sit, non unum tantùm verbum, sed duo subaudire: quorum tamen utrumq; ex ipsis nominibus expressis planè colligatur. Siquidem hîc, ut Amphiboliam istam explicemus, necesse est subintelligere, non modò verbum* lavat *ex nomine* lavacri *ductum, sed etiam verbum* regenerat, *ex regenerationis nomine elicitum. Vbi etiam animadverti potest, quomodo una & eadem res, secundùm varium sensum, modò agentis modò patientis locum teneat: quod quidem in proposito exemplo utraque in re contingit, quæ duobus illis nominibus continetur.* Nam *si ita illa interpretemur, ut dicamus lavacrum, quod regenerat, cùm hoc idem sit, acsi quis dicat, lavacrum, quod regenerationem facit, tunc Lavacrum locum agentis tenebit,* Regene-

ratio verò patientis. Quòd si intelligamus regenerationem, quæ lavet, cùm hoc similiter idem sit, ac si quis dicat, Regeneratio, quæ lavacrum efficit; certè contrà prorsus, ac priore modo, Regeneratio agentis, Lavacrum verò patientis locum tenebit. Sed jam ostendendum est, cur priore sensu posthabito, quamvis pleriq; illum sint amplexi, posterior nobis tenendus sit. Multæ quidem sunt rationes, quæ hoc suadeant: sed nos eas ad tres redigemus. Vna est, quòd prior iste sensus videtur veritatem non continere. Neque enim simpliciter verum est, Lavacrum istud, quod, ut antea dixi, Baptismum isti interpretantur, nos regenerare. Multi enim sunt (atque id utinam non esset) qui baptismo lavantur, nec tamen regenerantur. Quod animadvertentes illi ipsi, qui priorem istum sensum sequuntur, coguntur id addere, quod in principio commemoravimus, nempe, si lavacrum istud, seu baptismus rite suscipiatur: quæ tamen additio nihilominus non videtur esse satis. Nam baptismus quantumvis rite sumptus, ipse revera non regenerat, intelligendo regenerationis nomine vitæ renovationem, &, deposito peccato, justitiæ & innocentiæ, ut ita dixerim, susceptionem. Altera ratio est, quia in loco, qui istis priorem istum sensum sequentibus huic similis omnino videtur, ita verba construuntur, ut appareat, constructionem, ex qua posterior sensus oritur, anteponendam esse ei, unde oritur prior. Est autem is locus in epistolâ ad Ephes: cap: 5. 26. in illis verbis: Mundans eam lavacro aquæ in verbo. *Vbi necessariò* lavacrum aquæ

significat

significat aquam, quæ lavet, seu lavacrum, quod aquâ consistat, quicquid tandem istud lavacrum aquæ ibi significet. Sic igitur & in loco nostro intelligendum est, cùm Paulus dicit Lavacrum regenerationis, eum velle dicere, Regenerationem, quæ lavet, seu lavacrum, quod regeneratione constet: quæ explicatio posterioris sensus omnino est, non autem prioris. Tertia postremò ratio sit, quòd ex sequentibus statim verbis, posterior sensus omnino confirmatur, ex illis inquam, & regenerationis spiritus sancti, vel potiùs, ut quidam locum vertunt, & Syriacus interpres habet, & renovationem Spiritus sancti. Quanquam in interpretatione Syriaca, Latinâ factâ ab Immanuele Tremellio, legitur sine ulla copula, sed repetita præpositione per, legitur, inquam, per Renovationem Spiritus S. quod in idem tamen recidit. & quidem, si legamus, non renovationis, sed renovationem & ita repetendum sit per ex præcedentibus, manifestum esse videtur, quemadmodum nos servatos esse per renovationem Spiritus sancti, non significat, nos servatos fuisse per Renovationem, quæ afferat Spiritum sanctũ, sed per Spiritum S. quo renovati simus: sic similiter esse nos servatos per Lavacrum regenerationis, non significabit, Servatos nos esse per Lavacrum, quod regeneret, sed per Regenerationem, quæ lavet. Nam si quis dicat, imò Spiritum sanctum solitum fuisse dari post regenerationem & post fidem, quæ sine regeneratione esse nequit: animadvertendum est, nomine Spiritus sancti isto in loco non posse intelligi

dona illa singularia & miraculi plena, quæ dabantur iis, qui jam crediderant: sed annuntiationem occultæ priùs voluntatis divinæ, quæ haud rarò Spiritus sancti, seu Spiritus divini nomine appellatur ab ipso Paulo, ut inter alia loca præcipuè cap: 2. prioris ad Cor: epistolæ. Nam certè per illa singularia ac mirabilia dona revera non servabantur credentes, sed jam in salutis statu positi, in eo magis confirmabantur, verùm per occultam priùs Dei voluntatem, quæ in Evangelio patefacta est, revera servabantur fideles, & adhuc servantur. Et sanè Pauli verba in toto eo loco videntur esse ejusmodi, quæ ad omnia tempora, dum Ecclesia in terris manebit, referri possint; id quod fieri nequit, nisi spiritus sancti nomen posteriore isto sensu accipiatur: quandoquidem singularia illa ac mirabilia dona, jam diu vel planè in Ecclesia esse desierunt, vel certè non omnibus, qui servantur, fuerunt aut sunt communia. Iam verò, si non repetitâ præpositione per *non* renovationem, *sed* renovationis *in Pauli verbis legere velimus, quemadmodum maxima pars interpretum locum vertit; tamen ut ipsimet isti interpretes in suis annotationibus & commentariis in hunc locum exponunt, necesse nihilominus erit fateri. non spiritum sanctum à renovatione, sed renovationem à spiritu sancto proficisci; & sic sensus erit, nos servatos esse per Lavacrum, quod consistat in regeneratione, & renovatione per spiritum sanctum factâ, ita ut hinc posterior ille sensus, qui nobis priore rejecto probatur, similiter emergat. Idem enim reipsa istud est,*

ac si

ac ſi quis dicat, Regeneratio & renovatio per ſpiritum ſanctum facta, quæ nos lavat. Iam de hoc loco atq; exemplo non eſt, quod aliud quicquam dicamus, niſi ut moneamus, hîc illud eſſe, quod ſuperiùs monuimus, inveniri in exemplis omnibus, quæ nobis tunc in mentem veniebant, quòd ſcilicet ex illis duobus nominibus id, quod ab altero regitur, ut hîc evenit in nomine regenerationis, *quod regitur a nomine lavacri, ſignificet id, quo illa res conſtet, quæ altero nomine ſignificatur, aut certè ſignificari poteſt; quemadmodum hîc unusquisque fatebitur, verba ita poſſe accipi, ac ſi dictum eſſet: Lavacrum, quod regeneratione conſtat, quamvis alioqui fortaſſe illum alterum ſenſum ſequi malit, qui Amphibolicam facit locutionem iſtam, quem tamen nos, ut dictum eſt, nullo modo probamus.*

Subjiciemus nunc tertium adhuc exemplum hujus ſecundi membri, quod fecimus Amphiboliæ, ex nominibus ſine ullo expreſſo verbo reſultantis. Id autem exemplum eſſe volumus verba illa Pauli ad Eph: cap: 2. v: 20. Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum. *Neq; enim ulli dubium eſſe poteſt, quin iſta verba,* Fundamentum Apoſtolorum & prophetarum, *vario ſenſu accipi poſſint. Aut enim in hac locutione poſſunt accipi Apoſtoli & Prophetæ pro agentibus quibusdam, ita ut intelligamus Fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum in eum ſenſum, ac ſi dictum eſſet: Fundamentum, quod fecerunt, ſeu poſuerunt Apoſtoli & Prophetæ; aut rurſus, Prophetæ & Apo-*

stoli possunt hîc accipi, tanquam res aliqua patiens, ita ut sensus istorum verborum sit, Apostolos & Prophetas esse fundamentum positum, super quod ædificemur. Vbi apparet similiter, atque in præcedentibus exemplis, eam rem, quæ significatur altero ex illis nominibus, quod ab altero regitur, id posse esse, quo illa res constet, quæ altero nomine regente significatur: voces enim Apostolorum & Prophetarum *sine dubio, ex vi Grammaticæ reguntur à voce* fundamentum, *& possunt significare id, quo fundamentum istud contineatur, nempe ipsos Apostolos & Prophetas esse fundamentum istud: & hunc sensum nos quidem probamus, & Pauli verbis in hunc sensum acceptis usi sumus ad probandum, quòd Apostoli omnes, non autem Petrus tantùm, sint ejusmodi, super quos ædificata fuerit Ecclesia, cùm*
v. 18. *celebrem illum locum Matth: capite 16.* Tu es Petrus *&c. commentariolo quodam nostro explicare atque illustrare conati sumus. Vbi etiam alterum sensum, qui ex istis Paulinis verbis elici potest, ut scilicet intelligatur Fundamentum, quod posuerunt Apostoli & Prophetæ, non esse probandum docuimus, præsertim si fundamenti istius nomine Christus ipse intelligatur, quemadmodum necessarium videtur. Quamvis enim verissimum sit, & Christum esse fundamentum nostrum, & fundamentum hoc ab Apostolis fuisse jactum, ut præter rem ipsam manifestam*
v. 10,11. *docent Pauli verba* 1 Cor: 3. *tamen isto in loco non videtur sensus iste esse admittendus; quandoquidem statim post illa verba,* Fundamentum Apostolo-

rum &

rum & Prophetarum, *subjicit Paulus*; ipso summo angulari lapide Iesu Christo. *Ex quibus satis apertè constat, Paulum eo in loco fundamenti a se ibi nominati appellatione, non ipsum Christum intelligere; cùm illum ibi consideret, non ut fundamentum, sed ut fundamenti potissimam ac præstantissimam partem.*

Videntur tria hæc exempla, quæ hujus posterioris membri Amphiboliæ, ex solis nominibus resultantis, attulimus, debere esse satis ad declarandum, quæ & qualis Amphibolia in ejusmodi locutionibus contineatur. Verumtamen ut tota hæc res meliùs intelligatur, atq; hac occasione non pauca sacra testimonia rectè explicentur, & in eum sensum, quem debent, a nobis accipiantur, non pauca adhuc dicenda nobis videntur de istis locutionibus, quas passim in sacris literis invenimus, ubi duo sunt substantiva nomina, quorum alterum ab altero regitur. Veruntamen ne vel nimis multa dicamus, vel in alienam quodammodo messem falcem mittamus, id est, cùm Dialectica tradere volumus, ea tractemus, quæ ad Grammaticam simpliciter, aut Theologiam pertinere videntur, de duobus tantùm modis adhuc agemus istiusmodi duorum substantivorum conjunctionis, qui modi in sacris literis inveniuntur, & quorum sensus ambiguitas, quamvis ex lingua, quâ sacræ literæ utuntur, ortum ducat: tamen interim nihilominus, ut vel ad Æquivocationem, vel ad Amphiboliam, de quibus agimus, & breviter ad alterutram istarum fallaciarum Ari-

stotelica-

ſtotelicarum referatur neceſſe eſt. Etſi enim ſuperiùs multa diximus, ex quibus non magno negotio intelligi poteſt, utrùm ambiguitas iſta ex Æquivocatione, an verò ex Amphibolia proficiſcatur? tamen rectè eſt, ut hoc loco ſermonem continuando conſtructionis illius, quam diximus, duorum ſubſtantivorum nominum, id dilucidè explicetur.

Vnus igitur modus eſt, cùm illa duo ſubſtantiva nomina ita accipi debent, ut id, quod ab altero regitur, ita explicetur, ac ſi nomen adjectivum ex ſubſtantivo iſto formatum ſuiſſet, & cum altero nomine eodem caſu, & numero, ac genere, prout conjunctio Adiectivi cum ſubſtantivo ſecundùm Grammaticos requirit, conjunctum eſſet. Eſt autem hæc phraſis propria linguæ Hebrææ, ex qua lingua Novi Teſtamenti ſcripta, non modò Veteris, quæ Hebraicè ſcripta ſunt, multa traxerunt, licet Græcè ſcripſerint Novi Fœderis ſcriptores. Quæ phraſis cùm aliis in linguis non ſit uſitata, aut certè non earum propria, factum eſt, ut quædam loca Teſtamenti Novi non rectè fuerint intellecta, & ad alium ſenſum translata, qui magis conſentaneus viſus eſt in tali duorum ſubſtantivorum conjunctione ſecundùm alias linguas præter Hebræam. Exemplum eſto id, quod legitur cap: 2. Epiſtolæ ad Heb: ubi ſcriptum
v.14. *eſt de Chriſto:* quoniam pueri *id eſt, Dei fideles,* participes ſunt carnis & ſanguinis, ipſum quoque ſimiliter eorum fuiſſe participem, ut per mortem aboleret eum, qui imperium mortis habebat, hoc eſt, Diabolum. *Hic enim, quòd*

Diabolus

Diabolus dicatur habere imperium mortis, vulgò
ita acceptum videtur, ac ſi ſignificet, in poteſtate
Diaboli fuiſſe ipſam mortem: cùm tamen, niſi nos
vehementer fallimur, ſenſus ſit, Diabolum habuiſſe
imperium mortiferum, quod ſine dubio aliud ſigni-
ficat, quàm mortem ſub imperio diaboli fuiſſe. Si-
gnificat enim, non quidem potuiße Diabolum pro
libitu ſuo inferre mortem, aut de morte ita ſtatue-
re, prout vulgò, ut diximus, receptus ſenſus omnino
fert: ſed imperium, quod Diabolus in homines exer-
cebat, qui videlicet ſeſe illi ſubjiciebant, fuiſſe mor-
tiferum, ſeu ejusmodi, ex quo mors iſtis miſeris ſua
ſponte Diabolo ſubjectis, conſequebatur. Animadver-
ſa eſt interim phraſis iſta Hebræa fortaſſe ab omni-
bus, aliis in locis ejusdem Teſtamenti Novi, ut exem-
pli cauſſâ 1 Cor: 2. ubi legitur, Principes hujus mun-
di non cognoviſſe ſapientiam Dei, quæ continеba-
tur in myſterio Evangelii, & Ieſu Chriſti prædica-
tione: alioquin enim, inquit Paulus, ſi eam co- v. 8.
gnoviſſent, Dominum gloriæ non crucifixiſ-
ſent. Ubi omnes videntur animadvertiſſe, idem eſſe
iſto in loco, Dominum gloriæ, quod Dominum
glorioſum; tametſi nihil cogeret omnino locum ita
accipere, & poſſet quis iſta duo ſubſtantiva nomina
ita interpretari, ut diceret, iſthìc ſcriptum eſſe, glo-
riam eſſe in dominatu ipſius Chriſti: hoc enim ſano
modo intellectum, verum eſſe negari nequit. Idem
& multò plus evenit in epiſt: Iacobi cap: 2. in ipſo i-
nitio, ubi hæc verba leguntur: Fratres mei, nolite
in perſonarum acceptione habere fidem Do-
mini

mini noſtri Ieſu Chriſti gloriæ. *Nemo enim non videt, neceſſe eſſe, ut illud* Gloriæ *idem valeat ac* glorioſi, *adeò ut alii cuipiam ſenſui vix ullus locus eſſe videatur. Apparet igitur veriſſimum eſſe, quemadmodum etiam in confeſſo eſt apud omnes, ex illis duobus nominibus ſubſtantivis, ita, ut diximus, conjunctis, illud, quod generandi caſu effertur, & ab altero regitur, per nomen adjectivum, quod inde formatur, explicandum eſſe non rarò in literis ſacris; quod tamen, ut dictum eſt, propter alium ſenſum, qui interim phraſi iſti ſubeſſe poſſit, non eſt interdum animadverſum. Verùm ad utram ex illis duabus fallaciis ambiguitatem iſtam referemus?* Credo, *ut antè attigimus, nos ſuperiùs ea dixiſſe, ex quibus conſtet, quid hac de re ſtatuere debeamus.* Diximus *enim, ubi de varia ſignificatione agitur ſine ulla conſtructionis varietate, ibi ambiguitatem omnem ad Æquivocationem referendam eſſe; & præterea docuimus evenire, ut varius, & ſaltem duplex ſenſus & ſignificatio ejuſmodi ex eo proveniat, quòd vox aut locutio aliqua modò propriè modò figuratè accipiatur. Ad figuratam verò rationem loquendi ea retulimus, quæ ex aliena lingua originem ſuam trahunt: quemadmodum evenire videmus in exemplo, quod attulimus ex cap: 2.* Epiſtolæ ad Heb: *Ibi enim ex duobus illis ſenſibus, qui ex illis duobus nominibus* imperium mortis *elici poſſunt, alter, qui communiter receptus eſt, videtur proprius eſſe linguæ Græcæ, in qua epiſtola illa eſt ſcripta: alter verò, qui nobis magis probatur, in*

lingua

lingua Græca est peregrinus, ita ut meritò locutio ista, cum tali significatione ex Hebraico idiotismo proficiscente, figurata dici possit.

Sed jam alter modus, de quo nos acturos sumus polliciti, est exponendus. Is autem est, cùm nomen corpus *cum alio substantivo conjungitur, quod genitivo casu elatum fuerit. Tunc enim talis phrasis potest duos aut plures sensus habere, sed unum præcipuè, quem trahit ex usu potissimùm linguæ Syriacæ, ut scilicet corpus alicujus rei, aliud nihil quàm rem ipsam illam significet: quod, ut potui animadvertere, a paucis admodum in Novo Testamento fuit observatum, & propterea etiam non pauca loca perperam a plerisque explicata fuerunt. Exempli caussâ, cùm Paulus in epistola ad Rom: cap: 7. circa finem ait:* Infelix ego homo, quis me liberabit a corpore mortis hujus? *nullum ferme invenies, qui verum sensum istius loci sit assecutus, etiam inter eos, qui facilè, utpote Syriacæ linguæ periti, Syriacam phrasim, quam diximus, potuissent animadvertere. Pro eo enim, quòd verba ista ita accipere debuerunt, ac si Paulus dixisset, quis me liberabit a morte ista, cùm idem sit secundùm istam phrasim,* à corpore hujus mortis, *quòd* ab hac ipsa morte, *alia satis diversa ab hoc vero sensu commenti sunt; præcipuè verò intellexerunt, Paulum velle dicere: Quis me liberabit ab hoc corpore mortali, seu ab hoc corpore æternæ morti subjecto? intelligentes breviter, Apostolum corporis nomine suum ipsius corpus intelligere.*

Errarunt

Errarunt ſimiliter non pauci, cùm in eodem
v. 4. *capite ſuperiùs ait Apoſtolus* nos, *ſeu mavis Iudæos, de quibus eo in loco potiſſimùm loquebatur*, mortificatos eſſe Legi per corpus Chriſti. *Neq; enim intelligentes* corpus Chriſti *ibi idem valere, quod ipſum Chriſtum, multa dixerunt in ejus loci explicatione, quæ ſive vera, ſive falſa, ad Apoſtoli mentem non pertinent. Habebis hujus Syriacæ phraſis, ab Hebraica licèt lingua profectæ, quippe quæ Syriacæ linguæ admodum familiaris, & valde frequẽs eſt, ut ii teſtantur, qui ejus linguæ ſunt benè periti; habebis, inquam, exemplum cap: 6. ejusdem epiſtolæ ad Rom: in illis verbis,* ut deſtruatur corpus peccati *v: 6. ubi nemo dubitare poteſt: quin* corpus peccati, *idem ſit atq; ipſum peccatum. Quòd ſi tamen ſint, qui aliter iſtum locum accipiant, ii nimirum non leviter falluntur. Non eſt nunc tempus & locus alia multa loca examinandi, ubi locutio iſta invenitur in ſacris Novi Teſtamenti literis: ſed qui alioquin rerum Theologicarum imperitus non fuerit, facilè poterit animadvertere, ubi illa ad eum modum, quem diximus, ex lingua Syriaca explicanda ſit. Eſtq; hæc res, judicio noſtro, non parvi momenti, & diligenter ab unoquoque, qui Theologiæ dat operam, penſitanda atque expendenda.*

Iam quid dicemus de ambiguitate, quæ propter locutionem iſtam invenitur, exempli cauſâ, in allato exemplo ad finem 7. cap. Epiſtolæ ad Roman. ad quam fallaciam referendum dicemus errorem illorum, qui verum ſenſum, quem expoſuimus, aſſecuti

cuti non sunt? Ad Æquivocationem sine dubio, non minùs quàm illa superioris modi: neque enim ex varietate ulla constructionis revera, sed ex varia tantùm significatione ambiguitas ista oritur; neque in alio videtur ab ambiguitate prioris modi ista esse diversa (non quidẽ in omnibus exemplis alterius hujus modi, sed in eo, de quo nominatim loquimur, & in aliis similibus) quàm in hoc, quòd ibi duplex significatio ex eo oriebatur, quòd locutio modò propriè, modò figuratè accipitur: hîc verò ex eo videtur existere, quòd eadem locutio modò hac, modò illâ figurâ prolata intelligitur. Neque enim tantummodo figurata est locutio, si verus, quem nos omnino credimus, sensus retineatur, ut corpus mortis hujus idem sit, atq; hæc ipsa mors; sed etiam si quis velit alterum illum sensum sequi, qui nobis minimè probatur, ut scilicet corpus hujus mortis idem sit, atq; corpus hoc mortale, sive de temporaria, sive de æterna morte id accipiatur. Est enim hæc phrasis hoc pacto accepta, eadem cum illa, de qua in superiore modo egimus, cùm nomen substantivum genitivo casu prolatum per adjectivum inde deductum resolvitur, quod jam diximus in Græca lingua, in qua hæc scripta sunt, censendum esse non propriè sed figuratè dictum. Tantùm obiter non est reticendum, quòd locus iste in demonstrativo illo pronomine, quod nos semper hujus Latinè protulimus, apud quosdam est ambiguus, ita, ut quamvis fateantur, vocem τούτου Græcam, quæ ibi legitur, posse, ut nos fecimus, & plerique alii faciunt, per vocem hujus reddi, tamen

malint, ut Græca lingua ferre videtur, voce Hoc illud reddi, ita ut Latinè legendum sit, quis me liberabit ab hoc corpore mortis: inter quos est Erasmus ipse, vir tantæ eruditionis, præsertim verò in Græca lingua. Sed nihilominus videtur omnino illum, & qui ipsum sequũtur, hac in parte à veritate apertè deviasse; cùm ipse Græcorum verborum contexus satis ostendat, pronomen istud omnino non cum corporis, sed cùm voce mortis conjungendum esse.

Videmur, quemadmodum antè de Æquivocatione, sic postea de Amphibolia satis multa disputasse; quamvis nihilominus multa omiserimus, quæ à quibusdam traduntur circa istarum duarum fallaciarum divisiones, in quibus tradendis valdè, judicio nostro, falsi interim sunt, confundentes sæpe alteram cum altera fallacia, & quod ad Æquivocationem pertinet, non rarò ad Amphiboliam referentes, & vicissim, quæ ad Amphiboliam spectant, Æquivocationi sæpius tribuentes: quæ etiam fuit causa, ut nos in ipsorum de hac materia traditionibus recensendis, atq; nostræ huic disputationi admiscendis nihil laboraverimus, satis habentes veram, ut nobis videtur, ac specificam differentiam utriusq; fallaciæ tradidisse, & utramque ad quædam per divisiones capita redegisse, quæ possint adjumento esse ad omnia fortasse, quæ ad istam partem dividendi pertinent, rectè percipienda ac tenenda.

Nunc videretur nobis ad reliquas fallacias Aristotelicas explicandas atque examinandas deveniendum esse: sed tamen, antequam id faciamus, ne-

cesse

neceſſe eſt, ut quemadmodum in Æquivocatione fecimus, ſic etiam in Amphibolia ad praxin rem redigamus, atque oſtendamus, quomodo per Amphiboliæ fallaciam falſi ſyllogiſmi, falſiq; Elenchi fieri poſſint. Eſt autem Elenchus ſyllogiſmus Reprehenſivus, & quo quis alterum revincere ſtudet. Eſtque hoc loco partim fortaſſe repetendum, partim clariùs explicandum, quomodo in genere captio contingat fieri in ſyllogiſmo ſive Elencho. Sunt enim qui tradant, in hiſce fallaciis, quæ in dictione conſiſtunt, & autore Ariſtotele ſunt omnino tantùm ſex numero, propterea ſyllogiſmum fieri non bonum, quòd medius terminus ipſius ſyllogiſmi ſit ambiguus, & variè accipi poſſit. Nos verò aliter ſentimus, dicimusq;, poſſe contingere, ut ab ejuſmodi aliqua fallacia falſus ſyllogiſmus ſive Elenchus proficiſcatur, ſine ulla ambiguitate aut varietate ſenſus medii termini. Quippe quòd ambiguitas iſta, quæ cauſſa Fallaciæ eſt, poſſit non minùs in majore termino per ſe, aut in minore ſimiliter per ſe contingere, quàm in medio termino. Atque hujus rei in Æquivocatione luculenta exempla, quantumvis a nobis ipſis formata, dediſſe videmur, quæ rem ſic ſe habere, ut diximus, ad oculum demonſtrant. Tentemus igitur, an idem in Amphibolia præſtare poſſimus, atque in unico, ut ibi fecimus, fallaciæ exemplo, ex ipſis ſacris literis petito, & a nobis jam abundè explicato, id contingere poſſe demonſtremus: Ex unica, inquam, fallacia tres ſyllogiſmos ſophiſticos formari poſſe doceamus, in quorum primo medius terminus ſit ambiguus, in al-

tero terminus major, in tertio verò minor. Sumamus igitur exemplum illud ex cap:3. epist:ad Titum,
v.5. allatum. Lavacrum regenerationis: & primùm ex eo talem syllogismum formemus: Per certum quoddam lavacrum regenerationis servamur. Baptismus est istud lavacrum. Ergo per baptismum servamur: Hic Syllogismus, ut videtis, quod attinet ad formam, nulla in re errare dici potest. Est enim (cōstituendo, quòd singularia habeant vim universalium) Syllogismus iste in prima figura, & in modo Barbara. Quandoquidem & certum quoddam Lavacrum, & Baptismus, cùm in ratiocinatione ista singularis cujusdam loco utrumq; sit, potest, ut dictum fuit, pro universali haberi. Iam quod attinet ad materiam, major propositio apertè probatur per locum ipsum Pauli antea commemoratum. Ibi enim Apostolus disertè dicit, Deum nos servasse per Lavacrum regenerationis. Minor verò, nisi fallacia Amphiboliæ advertatur, vera similiter esse videtur. Nam si duo illa verba, lavacrum regenerationis, ita accipiamus, ac si dictum esset, lavacrum quod regenerat; certè non poterit dari ullum aliud lavacrum seu lotio, per quam vel suspicari quidem possimus nos regenerari, præter baptismum, de vero & proprio lavacro seu lotione loquendo. Et sine dubio non desunt, qui talem aut similem syllogismum formant, ad Baptismi aquæ, qui hoc loco intelligendus est, præstantiam ac dignitatem commendandam. Qui tamen syllogismus sophisticus censendus est, eò quòd minor ista propositio non sit vera, neque

ejus

ejus veritas probari ex loco isto Pauli ullo modo possit; cùm, ut diximus suprà, & satis apertè demonstravimus, duo ista nomina, lavacrum regenerationis, *ita sint accipienda, ut intelligamus regenerationem, quæ lavet, non autem lavacrum, quod regeneret. Itaq; videtis ex fallacia Amphiboliæ, in istis duabus vocibus formari sophisticum syllogismum, in quo illud, ubi fallacia residet, id est, duæ istæ voces medii termini locum habent, quod, ut dixi, alii quidem videntur velle semper contingere: id quod falsum esse ostendent duo sequentia exempla syllogismorum, quæ cum ista eadem fallacia formabimus.*

Secundum igitur exemplum tale sit, sensu quidem non absimile a primo, sed tamen quod aliam formam syllogismi nobis exhibeat. Quicunque servatur, is ut lavacrum regenerationis accipiat necesse est. Christianus homo servatur. Ergo ut Christianus homo lavacrum regenerationis accipiat, necesse est; & sic Baptismum. Nullum enim aliud lavacrum regenerationis præter baptismum dari potest. Hic similiter videtis, syllogismum in optima forma esse, ac similiter ut præcedens in prima figura & modo Barbara. *Major etiam satis videtur esse vera, per eadem Pauli verba jam citata. Nam si per lavacrum regenerationis Deus nos servat, certè inde necessariò sequitur, eum qui servatur, omnino accipere regenerationis lavacrum. Minor nullum dubium habet. Et conclusio videtur necessaria esse, nisi Amphibolia ista animadvertatur. Nam in conclusione apparet, similiter ut in præcedente syl-*

logismo, *duas illas voces*, lavacrum regenerationis, *ita intelligi*, *ac si scriptum foret*, lavacrum quod regenerat. *Cùm igitur aliâ istas voces construendi ratione eæ explicandæ sint*, *ut a nobis & modò & suprà alibi sæpius est demonstratum*, *sequitur sophisticum syllogismum esse. In hoc verò syllogismo non quidem medius terminus ambiguus ullo modo est*, *sed tantùm terminus major. obtinet enim in eo locum termini majoris locutio ista*, *unde Amphibolia oritur*, lavacrum regenerationis.

Tertium exemplum sit ejusdem ferè sententiæ cum isto secundo, *hoc nimirum: Per quod homines servantur*, *eo Christianus homo carere non potest. Per lavacrum regenerationis homines servantur. Ergo Christianus homo lavacro regenerationis carere non potest*; *& sic baptismo carere nequit*, *cùm nullum aliud præter baptismum lavacrum regenerationis inveniri possit. Apparet sanè & hunc syllogismum nullo modo in forma reprehendi posse. Est enim*, *ut reliqui duo*, *similiter in prima figura*, *& in modo* Celarent: *eo posito*, *quod jam diximus*, *nempe singularia*, *seu quæ singularium rationem habent*, *vim universalium habere. Major non videtur ullum dubium habere posse. Minor per Pauli verba liquidò demonstratur. Itaq́; videtur conclusionem omninò admittendam fuisse*, *nisi constaret de Amphiboliæ fallacia*: *& quòd hîc similiter* lavacrum regenerationis, *locutio*, *inquam*, *ista ita accipitur*, *ut significet lotionem*, *quæ regeneret. Iam in hoc syllogismo nec medius terminus*, *nec major*

ambiguus

ambiguus est, sed tantùm minor terminus. In eo e*nim minor terminus est* lavacrum regenerationis. *Et ita videtis, quòd hæc eadem locutio, in qua Amphibolia subest, ac proinde unde fallacia oritur, potest habere locum, nunc medii termini, nunc majoris, nunc verò minoris, & ubique efficere, ut syllogismus meritò sophisticus dici debeat. Animadvertite autem hoc potissimùm, quod in unoquoq; ex istis tribus exemplis repetimus, id est, nullum in illis esse formæ vitium, sed vitium in materia tantùm latere. Ex quo conjici potest, illud verum esse, quod diximus ab initio, quamvis multi contrà sentiant, Fallacias istas Aristotelicas ad materiam potissimùm referendas esse, non autem ad formam: id quod speramus, si Deus dederit, ut ulteriùs progrediamur, nos ostensuros in omnibus fortasse aliis fallaciis; nec ulla est inter ipsas, quæ videatur non posse ad materiæ falsitatem redigi, nisi fortè Principii petitio. Qua de re, & de aliis omnibus huc pertinentibus, suo loco, Deo volente, crebriùs agendum a nobis fuerit. Nunc tempus est, ut ad reliquas Fallacias explicandas atque examinandas ex Aristotelis ordine, unà cum ipso Aristotele progrediamur.*

Vnà igitur cum Aristotele ad eam fallaciam tractandã accedemus, quæ dicitur Fallacia Compositionis; *& mox ad eam quæ* Divisionis *nominatur. Et priùs quàm aliquid aliud dicamus, ut jam facere consuevimus, Aristotelis verba de hisce duabus fallaciis exponemus, eaq; examinabimus. Ea verò hæc sunt:* Iam secundùm compositionem e-

jusmodi sunt: *(nempe captionum exempla)* ut posse sedentem ambulare, & non scribentem scribere. Non enim idem significat, si quis dividens dicat, & componens, *(id est, non idem sensus erit, si quis sensu composito ista accipiat, acsi diviso; quod quid sit postea clariùs explicabimus)* nempe possibile esse sedentem ambulare, & non scribentem scribere. *Hactenus videntur Aristotelis verba mendo prorsus carere: sed quæ mox sequuntur, omnino præ se ferunt mendum continere, & aliqua saltem ex parte esse superflua. Inquit enim:* & hoc similiter, si quis componat, non scribentem scribere. Significat enim, quòd habet facultatem non scribendo scribendi: sin autem non componat, quòd habet facultatem, quando non scribit, scribendi. *In his verbis prior illa periodus,* & hæc similiter, *videtur supervacanea, saltem aliqua ex parte. Videtur enim, debuisse Aristotelem dicere:* Nam si componat non scribentem scribere, *& deinde subjungere* significat, *expuncto* enim, *quod post* significat *legitur, ita ut ad hunc modum verba ejus legi debere videantur:* Si quis enim componat non scribentem scribere, significat, quòd habet, *&c. Itaq; in jam dicta periodo superfluit illud,* & hoc similiter; *& interim desideratur vocula* enim, *in sequentem periodum translata. Mox subjungit Aristoteles:* Et discit nunc literas, siquidem didicit, quæ scit. *Hæc Aristotelis verba valde difficilia mihi videntur, si mendo careant: qua de re mox aliquid*

liquid latiùs dicam. Pergit Aristoteles: Præterea, quod unum tantùm poteſt ferre, multa poſſe ferre. *Iam antequam ea, quæ Aristoteles de Diviſione ſeu diviſionis fallacia tradit, recitemus, rectè eſt, ut ea declaremus, quæ exempli cauſſâ attulit, de Compoſitionis fallacia verba faciens. Quod igitur attinet ad duo priora exempla,* ſedentem ambulare poſſe, & non ſcribentem ſcribere, *in quo iſta Compoſitionis fallacia lateat, ſatis docet ipſe Aristoteles, cùm in exemplo illo,* non ſcribentem ſcribere poſſe, *docet, qui ſenſus ſit, ſi quis compoſitè iſtud accipiat, & ſi quis accipiat diviſè. Veruntamen, quia Aristoteles apertè non explicat, uter ſenſus verus ſit an falſus, ſed tãtùm ex ipſius verbis conſequitur, compoſitum eſſe falſum, diviſum verum: (neque enim alioqui eſſet hîc fallacia Compoſitionis, ut ipſe profitetur) propterea rectè eſt, ut nos rem aliquantò dilucidiùs explicemus. Dicimus itaque in utroque iſtorum exemplorum, ſenſum, qui ex eo reſultat, quòd verba conjunctim accipiantur, eſſe falſum, ac propterea cenſendum eſſe, eum, qui ita loquatur, non conjunctim, ſed diviſim velle ſua verba accipi. Nam ſi diviſim accipiantur, ea ſunt vera. Eſt autem hæc Compoſitio & Diviſio in eo poſita, quòd quis id, quod ſignificatur per participium, quod in utroque exemplo eſt, conjungat cum eo, quod ſignificatur per infinitivum, ita, ut in priore exemplo illud,* ſedentem ambulare, *ita accipiatur, ac ſi dictum eſſet,* ſedendo ambulare, *ſi compoſitè iſta verba accipienda ſint: & ſic ſimiliter in altero exemplo,*

non scribentem scribere ita accipiatur, ac si dictum foret, non scribendo scribere. Sin verò divisim sint accipienda, non fiat conjunctio ista. & sic neque ipsa sessio, neque ipsa non scriptio, ut sic dixerim, conjungatur cum verbo, quod mox subjicitur, sed tantùm conjungatur is, de quo dicitur, quòd sedeat, & is, de quo dicitur, quòd non scribat. Qua de re iterum nobis uberiùs explicandum erit, cùm verbis Aristotelis, quæ de fallacia tradit Divisionis, recitatis atq; explanatis, ea dicemus, quæ nobis videntur præter Aristotelis dicta desiderari ad cognitionem istarum duarum fallaciarum. Sequitur, ut tertium Aristotelis exemplum fallaciæ Compositionis declaremus, nempe verba illa: & discit nunc literas, siquidem didicit, quæ scit. In quibus verbis prædiximus esse summam difficultatem, quod non sine caussa a nobis factum fuisse, vel id indicabit, quòd nos exemplum istud, ratione, ut nobis quidem videtur, duce, aliter cogimur accipere atque intelligere, ac cæteri, quos videre nobis hactenus contigit, accipiendum & intelligendum censuerunt. Ipsi enim exemplum hoc ita intelligunt, ac si quis ista ipsa verba diceret: quod discit quis nunc, id scit: vel potiùs: quod scit quis, nunc didicit. Ajunt enim, hîc fallaciam Compositionis esse, si quis adverbium nunc componat cum verbo didicit, cùm videlicet adverbium istud sit componendum cum verbo scit, ut sit sensus, si is verus esse debet, eum, qui hoc tempore aliquid scit, id aliquando didicisse; non autem, ut ex fallaci compositione ista oritur, aliquem, qui quidquam

quam

quam sciat, illud nunc didicisse. Est enim hic sensus planè falsus. Verùm non possumus nos exemplum istud ad hunc modum intelligere, idq; tribus de caussis. Prima est, quòd Aristotelis verba nullo modo videntur illi convenire. neque enim ex illis ullo modo apparet, in eo esse fallaciæ occasionem, quòd adverbium nunc cum illo verbo componatur, cum quo non debet, & ab eo, cum quo componi debet, dividatur, quemadmodum istorum explicatio, seu, si ita loqui licet, exemplificatio omninò fert. Repetat quis ipsa verba Aristotelis, & nos verum dicere comperiet. Altera causa est, quòd ejusmodi fallacia, ut postea apertiùs explicabimus, non videtur magis Compositionis quàm Divisionis appellanda, si explicationem istorum recipiamus. Nam si in exemplo isto adverbium nunc componitur cum verbo, cum quo componi non debet, eodem tempore, ut dictum est, eademque operâ, dividitur ab eo cum quo debet componi: & tamen Aristoteles apertè ac nominatim exemplum, quod ipse intelligit, in verbis ipsis numerat inter exempla fallaciæ Compositionis. Tertia denique caussa est, quòd, ut postmodum explicandum a nobis erit, videtur Aristoteles duo genera fallaciarum, tam Compositionis quàm Divisionis proponere & nobis tradere, & priùs quidem exempla tantùm unius generis, deinde verò exempla alterius. Quod nullo pacto fieret, si istorum exemplificatio recipienda esset; quia tunc mistim exempla utriusq; generis traderet, quemadmodum suo loco videbimus. Itaq; concludimus, non posse nos ali-

is hac

is hac in re adhærere, quamvis alioqui difficile admodum videatur exemplum fallaciæ Compositionis ex ipsius Aristotelis verbis elicere. Nos tamen nihilominus, confisi eo sensu, quem verba ipsa Aristotelis omnino præ se ferunt, tentabimus, an possimus alia ratione, in qua neque ulla ex prædictis causis tribus locum habeat, neque ulla alia, quæ impediat, ipsum Aristotelicum exemplum explicare. Cùm igitur Aristoteles ita loquatur, quasi in exemplo, quòd ipse intelligit, ex eo, quòd quis didicerit, quæ scit, sequatur, quòd nunc literas didicerit; necesse nobis videtur, (eo servato, quòd sit verè fallacia Compositionis, & sic in ipsa dictione, non autem extra dictionem) exemplum hoc modo explicare: Quod nunc quis scit, id didicit. Sed nunc scit iste literas. Ergo nunc didicit literas. Fallacia enim hìc in eo est, quòd Adverbium nunc cum solo verbo scit conjungendum, conjungitur præterea etiam cum verbo didicit, seu tacitè ante ipsum verbum didicit repetitur. Cujus rei causa videtur esse illa, quam affert Aristoteles in ipsis verbis suis, quòd scilicet, quæ quis scit, ea etiam didicit; id quod ex ipso nostro exemplo intelligi videtur: & propterea, quemadmodum hoc inde colligitur, sic fit, ut quis errans arbitretur, colligi simul, quòd quemadmodum nunc iste scit literas, sic etiam nunc eas didicerit. Nam si quis dicat, ejusmodi fallaciam ex eorum numero videri, quæ extra dictionem sunt, & esse fallaciam non quidem Compositionis; sed Accidentis; respondemus, nihil vetare, quominus in uno eodemq; exemplo

plo committatur fallacia & in dictione, & extra dictionem, quamvis sensus ille falsus, qui inde proficiscitur, sit utrobique idem, prout scilicet diversa ratione propositum exemplum considerabitur. Nam si hîc consideretur illud, quod nunc iste scit literas, quantum pertinet ad ipsum tempus, quo scit, ex accidenti esse respectu conjunctionis illius, quam inter se habent, scire & discere, erit sine dubio Accidentis fallacia, si quis ex eo, quòd nunc scit, concludat, istum etiam nunc discere aut didicisse. At si ita res consideretur, ut Adverbium illud nunc, quemadmodum dictum est, tacitè repetatur ante verbum didicit, & sic cum eo conjungatur, cum quo tamen conjungi seu componi non debet, tunc erit Compositionis fallacia, & in ipsa dictione fallacia ista consistet, non minùs quàm superior extra dictionem.

Pergit Aristoteles, & adhuc exemplum unum affert fallaciæ Compositionis inquiens: Item, quod unum tantùm potēs est ferre, multa posse ferre. Non satis mihi liquet, an alii exemplum hoc rectè percipiant: sed nisi fallor, hic est in eo Aristotelis sensus: quòd si quis dicat, istum posse ferre hoc & hoc, illud & illud &c. fallaciam Compositionis committit, si verba ista ita acceperit, ac si is, qui ea protulerit intellexerit, istum simul & semel ista omnia ferre posse, non autem singula separatim, quemadmodum ille intellexit; ut sine dubio eveniret, si quis exempli causâ, cùm essent sacci multi tritico pleni, iiq; tales, quorum non plures uno quisquam ferre posset, & diceret aliquis: Videte, iste potest hunc sac-

cum

cum ferre, & hunc, & hunc, &c. Vbi enim iste, qui sic loquitur, sine dubio intelligit, singulos saccos ab isto ferri posse, per Compositionis fallaciam faceret illum dicentem, quòd omnes illos, quos nominavit, ferre simul possit.

Posthoc exemplũ transit Aristoteles ad exempla Divisionis, cujus fallaciæ videtur hic similiter tradere exempla quatuor; quemadmodũ & Compositionis tradidit; id quod sentire non paucos arbitror. mihi tamen aliud videtur, nempe duo priora tantùm asferri, tanquam certa & propria exempla fallaciæ Divisionis: reliqua verò duo, utpote, ut postea dicemus, alterius generis, quàm superiora omnia, ut communia utriq; fallaciæ ab ipso allata fuisse. Iam primum exemplum, quod est etiam prius ex illis duobus, quæ propriè ad Divisionem pertinent, tale est: Quòd quinque sint duo & tria, & imparia & paria. Vbi, quemadmodum ab aliquo interprete factum est, sine dubio addenda est ante vocem imparia, *vocula* ita, *ac si Aristoteles dixisset:* Atque ita imparia & paria. *Exemplum enim continetur totum, si nudum per se consideretur, illis paucis verbis:* quinque sunt duo & tria, *exemplum, inquam, unde Divisionis fallacia oriri possit.* Namque *illud* imparia & paria, *est id, quod per fallaciam istam concluditur. Verum siquidem est, quinque esse duo & tria, si illud* duo & tria, *conjunctim accipiatur. Nam sine dubio in quinque sunt & duo & tria; & meritò dici potest, ex istis duobus numeris simul junctis fieri numerum istum* quinque. *sed si disjunctim isti duo numeri, seu*

ri, seu verba illa, sunt duo & tria, *accipiantur, ac si ille, qui ita locutus est, dixerit:* quinque & esse duo, & esse tria, *certè tunc per istam Divisionem sensus efficitur falsus; & propterea etiam falsa est conclusio illa*, *quòd* quinque sint imparia & paria: *cùm istud nulla ratione concludi possit, nisi Divisionis fallacia ista in ejusmodi verbis committatur.*

Posterius exemplum ad Divisionis fallaciam propriè pertinens tale est, ut quidem Aristoteles illud proponit: Majus est æquale, tantundem enim est, & adhuc amplius. *Hic contraria ratione ac suprà fecit, priùs conclusionem falsam ex divisione resultantem posuit, deinde ipsum exemplum ubi fallacia ista cõmittitur. Nudum enim ipsum exemplum est:* Id quod est majus, tantundem est atq; id, quod est minus, & adhuc amplius, *certè quatenus tantundem est, eatenus est æquale. Quare si hoc per se accipiatur, & divisim ab eo, quod dicitur* adhuc esse amplius, *æquale erit id, quod est majus, minori. sed quia Divisio ista nullo pacto est admittenda, sed conjunctim intelligendum, totum illud esse tantundem atq; eo amplius; propterea falsum est, præsertim simpliciter loquendo, majus minori æquale esse.*

Sequuntur altera illa duo exempla, de quibus diximus nobis videri, quemadmodum alterius generis sunt, quàm superiora omnia, ad eum tamen modum explicata, ut a nobis factum est, sic non esse propria fallaciæ Divisionis, sed communia etiam fallaciæ Compositionis. Prius exemplum hoc est: Ego posui te

fuit te servum existentem liberum. *Videtur exemplum hoc, ut alii monent, petitum ex aliquo antiquo Poëta Comico. Vbi sine dubio is, qui ita a Poëta illo inducitur loquens, dicere voluit, se istum, cum quo loquebatur, è servo fecisse liberum: & tamen ejus verba, ut jacent, ita accipi possunt, ac si contrarium dicere voluerit, nempe se fecisse istum è libero servum. Hujus diversi ac duplicis sensus causa est, quòd verba variè possunt inter se componi ac dividi. Idem evenit in exemplo posteriore, quod tale est, & quidem ad verbum, si ita illud recitemus, ut verba ipsa Græca habent:* Quinquaginta virorum centum liquit Achilles. *Neque enim similiter hîc dubium esse potest, quin sensus istius carminis (est enim hexametrum carmen) is sit, quòd è centum viris Achilles quinquaginta reliquerit: & tamen, si verba ipsa spectemus, potest similiter sensus esse, quòd Achilles è quinquaginta viris reliquerit centum, quem nemo non videt planè esse falsum atque adeò impossibilem. Sunt qui affirment, hoc exemplum petitum esse ex Homero: sed locum interim non citant. Nam alii sunt, qui simpliciter a Poëta aliquo, seu a Poëta quodam, eum interim non nominando, dicant hoc carmen scriptum fuisse. Quem versum conati sunt versu similiter latinè reddere. Quod quidem cùm faciunt, alia ratione videntur fallaciæ dare locum, atque illa est, quæ ex ipso græco versu resultat, quamvis planè ejusdem generis, ut mox, Deo volente, explicabimus: Priùs enim rectè erit, ut declaremus, quomodo in superiore exemplo*

fallacia

fallacia committatur, seu quæ sit fallaciæ ratio. Ii qui locum istum Aristotelis explicant, exemplumq́; istud examinant, quos quidem mihi videre contigit, ajunt fallaciam in eo esse, quòd verbum posui, *conjungendum cum nomine* liberum, *conjungitur cum nomine* servum. *Hoc verum quidem esse fateor: sed interim tamen certum est, hac ratione non omnino explicari, quomodo fallacia committatur, & fortasse id dici, in quo etiamsi, ut fassi sumus, fallacia insit, non tamen est propria fallaciæ vis, aut saltem maximè propria. Considerandum enim est, quamvis effectus planè idem sit ubique, tamen triplici ratione posse considerari, & committi in exemplo isto fallaciam, de qua hoc loco agimus, quæ scilicet in ipsa dictione insit. Primùm enim, ut jam dictum est, in eo potest esse fallacia, quòd verbum* posui, *conjungendum cum voce* liberum, *conjungatur cum voce* servum, *& hæc est prima ratio. Secunda ratio erit, quòd vox* servum, *quæ debet conjungi cum voce* existentem, *conjungatur cum verbo* posui. *Tertia ratio est, si participium* existentem, *quod debet jungi cum nomine* servum, *jungatur cum nomine* liberum. *Hîc manifestè videtis, non illo uno tantùm modo, quemadmodum alii scribunt, committi in exemplo isto fallaciam, sed duobus etiam præterea. Est nihilominus tamen in singulis istis modis idem falsus sensus; & ex singulis id evenit, quòd cum is, qui dixit,* ego te posui servum existentem liberum, *intellexit, se e servo fecisse i-*

stum liberum, intelligatur dixisse, se contrà e libero fecisse istum servum. Quòd si quis me interroget, quinám ex istis tribus modis, & sic, quænám, ut magis propriè loquamur, ex istis tribus causis, ut prædicta fallacia comittatur, sit maximè propria; censeo dici posse, eam esse omnium maximè propriam, quam postremam & tertiam eas enumerando fecimus: ut scilicet omnis ratio fallaciam in verbis istis committendi inde nascatur, quòd non appareat, ad utrum ex illis nominibus servum & liberum, *debeat referri, cum eóque conjungi participium* existentem. *In aliis enim duobus modis, quamvis quiddam similiter ejusmodi eveniat: tamen verisimilior videtur, quod attinet ad verborum ipsorum structuram, ea compositio, ex qua falsus sensus provenit. Est quidem multò verisimilius, si verborum structuram consideremus, ut verbum* posui *conjungatur cum nomine* servum, *quam cum nomine* liberum: *itemqué verisimilius videtur, nomen* servum *conjungendum esse cum verbo* posui, *quàm cum participio* existentem: *At verò si quis tres illas voces,* servum existentem liberum, *per se consideret, non magis verisimile est ut participium* existentem *conjungatur cum hoc, quàm cum illo ex istis duobus nominibus.*

Sed jam ad secundum, seu posterius hujus generis Aristotelis exemplum revertamur. Dicimus igitur, inveniri idem hoc exemplum, ut quidem alicubi citatum legimus, apud Quinctil: lib. 7. cap: 10.

ad hunc

ad hunc videlicet modum: Quinquaginta ubi erant centum inde occidit Achilles. *Quæ verba non minùs hexametrum carmen sunt, quàm ea quæ ipse Aristoteles recitavit, & quidem, ut quidam affirmant, ex ipso Homero. Alius itidem, qui libros hos Aristotelis in linguam latinam convertit, hexametro versu verba ista reddens, sic ea est interpretatus:* Quinquaginta viris de centum liquit Achilles. *Iá in istis duobus modis vertendi Græca illa verba, perit ex parte id, unde fallacia, judicio meo, oriri potest, si ipsa Græca verba spectemus. Quamvis enim minimè negem, considerari posse, atque adeò affirmari id, quod alii omnes, quos legimus, sentiunt, nempe fallaciam in eo committi, quòd verbum sic propriè a Grammaticis appellatum, quod in istis verbis habetur, pro eo quòd jungi debet cum voce* quinquaginta, *conjungatur cum voce* centum: *animadvertendum tamen est, posse etiam secundùm ipsa Græca verba fallaciam inde oriri, quòd vox* virorum *seu* hominum, *quæ conjungi debet cum voce* centum, *conjungatur cum voce* quinquaginta; *idq; ob eam caussam, quòd non appareat, utro casu, accusativo scilicet, an genitivo, utravis ex illis duabus numeralibus vocibus, cum utraque sit indeclinabilis, accipienda sit; quæ fallaciæ occasio omnino abest ab utrovis ex duobus recitatis modis, reddendi Latinè versum istum Græcum.* Et in modo *quidem, qui apud Quinctil. legitur, alia interim fallaciæ occasio habetur, præter illam, quam diximus*

agnosci in isto exemplo ab iis, quos hactenus hac de re disputantes legimus. Ea est, quòd verba illa, ubi erant, *quæ secundùm verum sensum conjungi debent cum voce* centum, *possunt ex usu loquendi & vi ipsa Gramatica conjungi etiam cum voce* quinquaginta. *quod si fiat, falsus omnino sensus inde orietur; cùm fieri nullo modo possit, ut, ubi erant quinquaginta, inde Achilles occiderit centum. In eo similiter Latino versu, quem, ut diximus, interpres quidam in sua hujus loci translatione pro Græco reposuit, non retinetur ex Græco nisi illa communiter observata fallaciæ occasio, a varia verbi* liquit *conjunctione proficiscens. Sed tamen & hîc alia præterea occasio habetur; cùm non omnino constet, an vocula* de *jungi debeat cum voce* centum, *an cum voce* quinquaginta; *quamvis paulo durius videatur, si quis cum voce* quinquaginta *eam conjungere velit, & poëticè tantùm fortassis id fieri possit. Verùm alii sunt, qui Græca verba carmine Latino, eoq́; hexametro, ut verba ipsa Græca sonant, reddiderunt, & interim tamen easdem omnino occasiones fallaciæ committendæ conservarunt. Sed fortasse isti id facientes, non admodum Latinè sunt locuti. In Boëthii quidem interpretatione sic versum istum legimus:* Quinquaginta virûm centum heros liquit Achilles. *Apud Fonsecam verò sic legitur:* Quinquaginta hominum centum heros liquit Ahilles. *Quod idem planè est cum eo, quod Boëthius vertit, nisi quòd pro voce* virûm, *quæ*

est apud Boëthium, reposita est vox hominum, idq́, sine ulla caussa: cùm vox quam Boëthius usurpavit, magis propriè reddat vocem Græcam ἀνδρῶν, quàm illa, quam ejus loco Fonseca reposuit. Verumtamen, ut diximus, uterque modus videtur non benè esse Latinus. Vix enim liceat Latinè dicere, centum virorum Achilles liquit quinquaginta, pro eo, quod est de centũ viris. Sed quicquid sit, ut Aristotelis exemplum nulla ex parte mutetur, & eædem planè, neque plures neque pauciores, fallaciæ committendæ occasiones, quæ in verbis ab Aristotele citatis sunt, conserventur, præstat sine dubio, ea Latinè vertendo minùs Latinè loqui, quàm occasiones istas augere vel minuere, aut quocunque modo mutare. Verumtamen ab istis, qui hac in parte non peccarunt, in eo peccatum fuisse videtur, quòd tamẽ voluerint versum versu reddere, quod nihil erat necesse. Vnde multò minùs videtur ferenda improprietas illa Latini sermonis, quæ alioqui ferenda videtur, cùm quis profitetur, spreta carminis ratione, se verbum verbo reddere. Iam ex duabus illis fallaciæ occasionibus, quæ in exemplo isto, prout Græca verba habent, reperiuntur, si quis similiter me interroget, utram ego credam magis loci propriam, & secundùm ipsius Aristotelis mentem; fatebor, non illam esse me existimare, quam ii existimant, quos mihi legere contigit, ut scilicet ea sit, quòd verbum liquit, conjungendum cum voce quinquaginta, possit non minùs conjungi cum voce centum. quandoquidem

doquidem non est hac ratione res par inter utrumque sensum: cùm multò verisimiliùs sit, ut prædictum verbum conjungatur, si verborum structura ipsa spectetur, cum voce centum, *ex qua conjunctione falsus sensus provenit, quàm cum voce* quinquaginta, *ex qua verus. Sed quod vox* virorum *vel cum voce* centum, *vel cum voce* quinquaginta *conjungatur, id omnino rationis paritatem habet. Sive enim huic, sive illi voci jungatur, quod attinet ad ipsorum verborum sonum & structuram, pari omninò verisimilitudine, quòd ita fieri debeat, utrumque fieri potest.* Cætera non absolvit Auctor.

Errata graviora in tribus potissimùm octernionibus *B*, C, *D*, admissa.

P[illegible] lin: 3. *quam* posteriore loco leg: *quæq;*. pag: 13.
lin: [illegible] *libelli* l: *libri*. pag: 15. l. 15. *ait* l. *loquitur*, ut me-
liora [illegible]cripta habent. ib: lin: 21. *nunc* l. *nam*. p. 16. l. 8, &
10. [illegible] *[illegible]ell*. pag: 18. lin. 11. *μανθάνειν* leg *μανθάνει*.
p: 19. [illegible] qq. ita restituatur locus integer, valde hîc mutila-
tus a[illegible]atus: *Nam si intelligatur eodem tempore, quemad-*
mod[illegible]ligi potest, falsa erit enunciatio: si verò diverso tem-
pore [illegible]iter verba accipi possunt, erit vera. Nam is qui sur-
ex[illegible]edebat; & qui sanus factus est, antea ægrotabat. I-
[illegible] sedens & ægrotans dupliciter possit accipi, hoc est, vel
pro [illegible]edebat & ægrotabat, vel pro eo, qui etiam nunc sedet
&c. [illegible] *duobus* l. *duabus*. p. 20. l. 22. *perfectissimam* l.
effi[illegible]am. p. 25. l. 3. *quòd* l. *quod*. ib: lin: 10. *utrùm* l. *u-*
tr[illegible] [illegible]6. l. 21. *lapidem te* l. *lapis*. ib: l. 22. del. *esse*. p. 27.
l. 7. [illegible]*is* l. *agentis*. p. 28. l. 12. *videtur* l. *videretur*. ibid:
l. 16. [illegible] oculas *ut ea* adde *primùm*. p. 30. l. 18. ante voces
citra [illegible]*em* insere ista: *sed tantùm cum plura significat*. ib: l.
23. po[illegible] *cùm* insere *ibi*. p. 32. l. 17. *videtur* l. *videretur*. ib: l. 21.
dele *tantùm*. p. 33. l. 3. *sit* l. *est*. ib: l. 13. *Aristotelis* l. *Aristoteli-*
cis. p. 35. l. 23. *quæ* l. *quod*. ib: l. 26. *persæpe* l. *semper*. pag. 38.
l. 22, 23. verba *id est per verbum seu Christum* subtiliori chara-
ctere fuissent describenda. p. 39. l. 25. *quam* l. *quem*. p. 40.
l. 16. *Synecdoche* l. *synecdochicè*. p. 41. l. 24. post *quidam* subji-
ce *concludunt*. p: 42. l. 15. *ut* l. *aut*. ib: l. 22. del: *ipso*. p. 43. l. 4.
& l. *aut*. eâd: lin: *quæ* l. *quòd*. ib: l. 6. *asserimus* l. *disserimus*.
l. 7. *illud* l. *illū*. p. 45. l. 3. ante *profecta* insere *manifestè*. p. 46.
l. 18. *redit* l. *rediit*. ib: l. 25. post *Græcum* adde *angeli*. p. 47. l. 18.
post vocem *figuratas* adde *ejus vocis*. pa. 49. l. 3. *potest* l. *posse*
vidissent. ib: l. 11. *ut* l. *&*. p. 54. l. 3. *conjungitur* l. *conjunga-*
tur. ib: l. 4. *disjungitur* l. *disjungatur*. p. 61. l. 9. *Apostolicis*
l. *Aristotelicis*. p. 62. l. penult: del: *tum*. ib: l. ult: deest aliquid,
quod ob defectum manuscriptorū restitui nequit. quicquid autē
sit, post voces *sed tantùm* subaudiri debet *pronomen Hoc*.

Sunt & alia quædam errata leviora, ut in interpunctionibus, vocum conjunctione aut disjunctione, literarū similium, aut characterum diversorum commutatione; quæ omnia lector paulo attentior per seipsum animadvertet, ac corriget.